

ATICCS

gestió i difusió del patrimoni arqueològic i històric

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
AL CASTELL DE BESORA I ESGLÉSIA DE
SANTA MARIA**

(SANTA MARIA DE BESORA, OSONA)

Data de la intervenció: 8 -26 de setembre de 2010.

CESC BUSQUETS i COSTA/ MARTA FÀBREGAS i ESPADALER

Febrer de 2013

Arqueòleg Director de la intervenció:

CESC BUSQUETS

Arqueòleg Tècnic de la intervenció:

MARTA FÀBREGAS

Gestió de la intervenció:

ATICS SL

Mataró, febrer de 2013

ÍNDEX

1. SITUACIÓ GEOGRÀFICA	4
2. INTRODUCCIÓ HISTÒRICA	5
3. DESCRIPCIÓ DE LES RESTES VISIBLES.....	7
4. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS.....	9
5. METODOLOGIA EMPRADA.....	10
6. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS	12
Individu 59 (U.e. 4061, 4062 i 4072).....	13
Individu 60 (U.e. 4073, 4074 i 4075).....	13
Individu 61 (U.e. 4063, 4064, 4065 i 4077).....	14
Individu 62 (U.e. 4066, 4067, 4068 i 4076).....	15
Individu 63 (U.e. 4078, 4079, 4080).....	16
Individu 64 (U.e. 4081, 4082, 4083).....	16
Individu 65 (U.e. 4084, 4086, 4087).....	17
Individu 66 (U.e. 4069, 4070 i 4071).....	17
Individu 67 (U.e.4088, 4089, 4090).....	18
Individu 68 (U.e.4091).....	18
Individu 69 (U.e.4092).....	19
Individu 70 (U.e. 4093, 4094, 4095, 4096).....	19
Individu 71 (U.e. 4097, 4098, 4099).....	20
Individu 72 (U.e. 4085, 4086, 4087).....	20
Individu 73 (U.e. 4100).....	20
Individu 74 (U.e.4101, 4102, 4103).....	20
Individu 76 (U.e.4104, 4105, 4106).....	20
Individu U.e.5008.....	21
7. CONCLUSIONS.....	23
8. BIBLIOGRAFIA	28
ANNEX 1. ESTUDI ANTROPOLÒGIC	
ANNEX 2. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC.....	
ANNEX 3. INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC.....	
ANNEX 4. DIBUIX DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC.....	
ANNEX 5. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA	
ANNEX 6. DOCUMENTACIÓ CARTOGRÀFICA I PLANIMÈTRICA.....	

1. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El castell de Besora i l'església de Santa Maria es troben al nord-oest del terme municipal de Santa Maria de Besora al Bisaura, a cavall entre Osona i el Ripollès. Es situa al cim planer del turó al qual ha donat nom, d'una àrea aproximada de mitja hectàrea, que s'alça a 1092 metres sobre el nivell del mar, i està envoltat de cinglera en tota la seva vessant est i sud.

S'hi arriba a peu, per un camí costerut i sinuós que s'inicia al pla de Teia, a 860 metres d'altitud, al peu de la carretera BV-5227 que uneix Vidrà, Santa Maria de Besora i Sant Quirze de Besora, i que puja per una pista fins prop del mas el Pla i continua per un sender fent ziga-zaga per la vessant obaga del turó del castell. L'església de Santa Maria ocupa l'extrem de llevant de la plataforma i té l' absis a frec de cinglera.

2. INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

El castell surt repetidament en la documentació a partir del 885, en el document d'oblació de la petita Emma, filla de Guifré el Pelós i primera abadessa de Sant Joan de les Abadesses. El domini superior del castell i terme i el dret d'exercici de la jurisdicció restaren en poder de la casa comtal de Barcelona. L'any 1018 la comtessa Ermessenda el va infeudar o cedir per un pacte entre comtes al comte Bernat I dit Tallaferro, de Besalú, no obstant el seu domini superior continuà en poder de la casa comtal de Barcelona, presidida entre 1018 i el 1043 per l'esmentada comtessa Ermessenda de Carcassona, vídua del comte Ramon Borrell de Barcelona. Aquesta gran comtessa fou tutora del seu fill Berenguer Ramon I i després del seu nét Ramon Berenguer I, ajudada en el govern per Gombau de Besora, senyor d'aquest castell, una espècie de primer ministre o home de confiança seu. Això explica segurament que al final de la seva vida la vella comtessa es retirés a viure en una casa propera a l'església de Sant Quirze de Besora, on morí el dia 1 de març de l'any 1058. Va ser enterrada a la catedral de Girona.

Fou en època del noble castlar Gombau de Besora (aprox.992- aprox.1050), fill d'Ermemir de Besora, que el castell tingué el seu màxim esplendor. El domini del castell englobava els territoris de Santa Maria de Besora, Sant Quirze de Besora, l'actual Montesquiu, que en aquella època encara no existia, i durant un temps també Saderra i Torelló. Però els dominis de Gombau s'estenien molt més enllà, per tota Catalunya. En Gombau de Besora va ser senyor dels castells d'Eramprunyà al Baix Llobregat, de Cubelles i Pacs al Penedès, de Montbui, Montornès al Vallès, i d'altres territoris.

A partir de la mort de la comtessa Ermessenda i de Gombau, el Castell de Besora entra en el seu declivi. Passa a mans de la filla de Gombau, Guisla, la qual s'enfronta amb el comte de Barcelona i aquest li pren tots els seus dominis, inclòs el castell de Besora que és confiat a la família Montcada. El 1309 quan s'extingeix la línia dels Montcada el castell torna a estar en mans dels Besora, els quals fins al moment havien viscut al castell però no amb

domini directe sinó sota les ordres dels Montcada. Els Besora, ja senyors del castell, l'any 1337 traslladen la seva residència al castell de Montesquiú.

La mateixa família va posseir el castell fins a inicis del segle XIX.

El castell es va anar deteriorant amb el pas dels segles i de les guerres, i ha arribat als nostres dies en un estat de conservació molt precari.

L'església de Santa Maria va ser destruïda en part, el 1838, durant la Guerra Carlina (1833-1840) per evitar que servís d'amagatall dels carlins.

3. DESCRIPCIÓ DE LES RESTES VISIBLES

Fent una breu descripció de les restes visibles abans de la intervenció, podem dir que a tramuntana hi ha un mur perimetral de carreuons, potser del segle XI o XII, però reformat en èpoques posteriors. Tanmateix, en unes fotos conservades al fons documental del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona, preses l'agost de 1961, apareix un parament *d'opus spicatum* que podria datar del segle X (ben visible actualment). L'edificació més ben conservada, la qual és mancada de coberta i té alguns murs ben arruïnats, se situa al nord-oest de la fortalesa. Tal vegada, presenta un estat acceptable perquè podria haver fet la funció de rectoria fins al 1759, en que es va consagrar la nova església al nucli actual de població, en el Pla de Teia, prop de la carretera, i la del castell va esdevenir santuari.

L'edifici que avui trobem de l'església de Santa Maria, dalt el pla del castell de Besora, se sap que fou construït el segle XI sobre les restes d'una primitiva església del segle IX. El campanar també és del segle XI i l'atri del XII. Posteriorment s'amplià amb capelles i es reconstruí la volta de la nau, esfondrada el 25 d'abril de 1838, segons un document de l'arxiu parroquial, per evitar que s'hi fortifiquessin els carlins.

Segons Mn Antoni Pladevall i Font, la part més genuïna i ben conservada és la seva capçalera formada per l' absis i un espai més estret que la nau a manera de presbiteri, element no infreqüent però força singular en el romànic.

L'absis té una obertura de quatre metres i un parell de fondària i conserva encara la seva volta primitiva, igual que l'espai del presbiteri de dos metres i mig de llargada per uns cinc d'amplada. Al mig de l'absis hi ha una bonica finestra de doble esqueixada igual que al mur meridional del presbiteri. Exteriorment l'absis, la part més cuidada de l'edifici, es mostra ornat per quatre esveltes lesenes verticals que el divideixen en cinc registres que acaben amb les clàssiques arcuacions cegues; aquestes estan fetes, com tota l'obra, de pedra només desbastada, però ben disposada, tant en el mur, on està col·locada en filades força regulars, com en els arquets que formen les arcuacions cegues. Aquest absis es troba a frec de cingle i contemplar-lo no és fàcil. La finestra s'obre al registre del mig. La teulada conserva en el seu morter, les marques de les lloses que en formarien part.

El campanar o gran torre que té adossada a la part de migdia i l'atri que acompanya la resta del mur meridional de la nau, són els altres dos elements

destacats de l'obra.

El primer, més que campanar sembla ser una torre de defensa, vinculada antigament com a punt de vigilància de la fortificació del castell. Té una base d'uns cinc metres de costat i el pis inferior es troba obert a la nau i convertit en capella lateral amb una volta de creueria. Al pis o pisos superiors, perquè únicament examinant les antigues fotografies i el seu estat actual, es veu que ha perdut alguns metres d'altitud, s'hi accedeix per una petita porta que tenia accés només per fora a un extrem de la galeria de migdia. És d'obra romànica molt poc posterior a la de la capçalera i mostra una decoració d'una gran lesena que ressegueix tot el contorn del primer pis, la qual tal vegada acaba amb arcuacions o amb petits ressals o mènsules com el campanar de Sant Pere de Casserres, amb el que té una certa similitud. És aquesta una part que caldria consolidar en el seu cim al perquè no continuï degradant-se.

L'atri o galeria, que és més tardà i cobert amb simple embigat, tenia una gran obertura a ponent i quatre de més baixes formant porxada a migdia. Era una estructura molt alta i massissa, de manera que la seva coberta formava pendent amb la de la coberta lateral de l'església. En els darrers anys ha perdut el seu angle sud-oest i aviat serà una ruïna total si no es consolida. A ell s'obria la porta primitiva, més tard cegada. En els darrers temps sembla que servia d'aixopluc dels feligresos més que no pas d'atri del temple. Interiorment tenia nou metres de llargada per tres i mig d'amplada.

La gran nau té uns 14 metres des del graó del presbiteri fins al portal de ponent i de prop de 6 metres d'amplada. La data de 1590 que es llegeix sobre el portal adovellat de ponent, indica quan es va cegar el portal de migdia o de sota l'atri o galeria per obrir el de ponent. Els contraforts de la part nord revelen que calgué reforçar l'estructura, segurament per fer-hi una segona volta.

4. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

El Castell de Besora és un important element patrimonial, que està declarat com a Bé Cultural d'Interès Nacional en la categoria de Monument Històric. Mentre que l'església, tot i no tenir una catalogació específica també és un element patrimonial a tenir en compte.

Des de l'Ajuntament de Santa Maria de Besora, juntament amb l'Associació dels Amics del Bisaura (entitat sense ànim de lucre que treballa per la divulgació i conservació del patrimoni del Bisaura) s'ha promogut una campanya d'intervenció arqueològica, entre els dies 8 i 26 de setembre de 2010, la qual ha estat encarregada a l'empresa Atics, s.l. i la direcció ha estat assumida per l'arqueòleg Cesc Busquets i Costa.

La intervenció duta a terme havia de servir per a conèixer les característiques de la fonamentació del campanar, el qual, tal i com s'explica en l'anterior apartat, es troba en un estat de conservació molt precari i és objecte d'un projecte de consolidació per tal d'aturar-ne la seva degradació. L'esmentat projecte es financia, en part, pels Serveis Territorials de Cultura a Barcelona. Cal recordar que l'any 2005, per tal d'iniciar la redacció del **Projecte per a l' Estudi, Restauració, Consolidació, Adequació i Difusió del Castell de Besora i l'Església de Santa Maria** (Santa Maria de Besora, Osona) es va dur a terme un sondeig en aquesta mateixa zona, el qual va donar uns resultats, que ja eren d'esperar, ja que es va documentar la necròpolis associada a la mateixa església.

Així doncs, ja coneixíem *a priori*, les característiques generals de les restes amagades al subsòl i que es tractaven d'una gran quantitat de restes humanes, algunes d'elles en desconnexió, fruit de moviments de terres dels últims moments d'ocupació i d'altres restes, que consistien en enterraments ben conservats, fruit de l'ús d'aquesta zona com a cementiri parroquial fins a mitjan del segle XVIII.

Dit això, a continuació presentem la metodologia usada per tal de poder actuar, de la millor forma, en aquesta necròpolis.

5. METODOLOGIA EMPRADA

Tal i com venim dient, la intervenció arqueològica, ha anat encaminada a l'excavació de l'àrea propera al campanar, la qual consisteix en la necròpolis de l'església parroquial de Santa Maria de Besora.

Donada la quantitat de restes humanes que ja es van documentar durant el primer sondeig realitzat l'any 2005¹, se'ns va plantejar la idoneïtat d'incorporar a l'equip durant el treball de camp, especialistes en antropologia. D'aquesta manera es podria dur a terme un bon estudi antropològic ja des de l'inici de la descoberta de les restes, que milloraria molt els resultats finals de l'estudi.

És per això, que la present campanya ha estat realitzada per un equip d'arqueòlegs i un equip d'antropòlegs, que de manera conjunt han anat interpretant les restes descobertes. L'equip d'antropologia ha estat dirigida per Assumpció Malgosa, Núria Armentano i Xavier Jordana, mentre que els arqueòlegs han estat supervisats per Cesc Busquets i Marta Fàbregas.

La campanya realitzada l'any 2010 va coincidir amb el "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia" organitzat per la UAB (Universitat Autònoma de Barcelona) i coordinat per Assumpció Malgosa i Albert Isidro.

El curs constava d'una part teòrica i una part pràctica realitzada en la necròpolis del castell de Besora, aprofitant el sondeig realitzat l'any 2009 en la part externa meridional de l'absis i el campanar de l'església.

Així, durant la intervenció, els antropòlegs han anat documentant a través de fitxes d'antropologia, cadascun dels enterraments excavats identificant-los amb el mateix número d'Unitat Estratigràfica, que en el mateix moment donaven els arqueòlegs. La fitxa d'U.E. per tant, també recollia les primeres informacions que abans d'un estudi de laboratori, es poden donar a nivell antropològic, sobre cadascun dels individus.

Evidentment, a més de tenir en compte la informació donada pels antropòlegs, des del punt de vista arqueològic s'ha seguit una metodologia sistemàtica i adequada. La que s'ha realitzat en aquesta excavació s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E.C.Harris i per A.Carandini (Harris, 1975, 1977, 1979; Carandini 1977,

¹ **BUSQUETS, C.; FÀBREGAS, M. (2005):** *Informe de la intervenció arqueològica al Castell de Besora (Santa Maria de Besora, Osona)*. Document inèdit, lliurat al Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

1981). Es tracta de registrar objectivament els elements i estrats que s'exhumen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d' "Unitat Estratigràfica" (u.e.) que individualitza els uns dels altres. Cada u.e. es registra en una fitxa on s'indica: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

En el cas que ens ocupa, la numeració s'ha iniciat amb els milers, de manera que el primer número fa referència a la cala on es localitza la unitat estratigràfica i les desenes i unitats individualitzen cada element.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, el qual està compost per plantes i per seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i sincrònica, de les troballes realitzades. I finalment el material fotogràfic imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Cal esmentar també, el tractament que donem al material que ens apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc es renta amb aigua i cada peça es sigla, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència. La sigla emprada del jaciment és CB (Castell de Besora), any i unitat estratigràfica. I en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal de que quedin individualitzades.

6. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

La zona intervinguda es va subdividir en 5 sectors que foren excavats per cinc grups diferents, cadascun dels quals estava coordinat per un antropòleg.

El sector 1 quedava situat a l'est del campanar, a tocar de l' absis, i en aquest sector es van documentar els individus 63, 64 i 65, 67 (no s'excavà), 68 i 72.

En el sector 2, situat al Sud-oest del sector 1, es van documentar els individus 71 i 76 (els quals no s'excavaren, només s'identificaren).

El sector 3 quedava situat a l'angle sud del campanar i aquí es van documentar els individus 62, 70, 73 i 75 (aquests dos darrers no s'excavaren, només s'identificaren)

A l'oest del sector 3 quedaven situats els sectors 4 i 5. En el sector 4, ubicat a tocar dels murs del campanar, es van documentar els individus 60 i 66. El sector 5 quedava situat al sud-oest del sector 4 i en aquest sector es van documentar els individus 59, 61, 69 i 74 (aquest darrer només s'excavà i documentà parcialment, sense exhumar).

Inicialment es va donar número d'individu a cadascun dels cranis que es van documentar en superfície i, tot i que la major part d'aquests presentaven connexió anatòmica, es van documentar alguns cranis en el sector 5 (corresponents als individus 59 i 69) que no presentaven cap mena de connexió anatòmica. Aquests cranis foren exhumats i situats en planta.

Paral·lelament, al netejar i re-excavar el Sondeig 5 (veure BUSQUETS, C.; FÀBREGAS, M. (2008): *Memòria de la intervenció arqueològica al Castell de Besora (Santa Maria de Besora, Osona), 205-2008*. Document inèdit. Lliurat al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya), es documentà un enterrament perinatal , just a la banda est del mur UE 5002.

Individu 59 (U.e. 4061, 4062 i 4072).

Aquest individu es va documentar en el sector 5 i tan sols s'ha pogut exhumar el crani.

Es tracta d'un crani d'un individu masculí adult jove d'uns 25 anys d'edat.

Presenta una lesió a la part exterior del crani, a la zona parietal dreta, que ha produït una fractura scalp al mateix i que ha fet saltar un fragment de la cara externa observant-ne l'esponjosa del mateix, sense visualitzar-ne cap signe de

regeneració òssia i que possiblement va estar causada per un objecte de tall en direcció tangencial al crani, aquesta lesió podria ser produïda perimortem.

Individu 60 (U.e. 4073, 4074 i 4075).

Aquest individu, situat en el sector 4, ja havia estat documentat en una campanya anterior, tot i que només se'n havien pogut delimitar el crani i les cames. L'individu estava parcialment cobert d'ossos dispersos sense connexió anatòmica que possiblement havien estat descontextualitzats en algun moviment de terra.

Es tracta de la inhumació d'un individu adult, d'uns 20- 25 anys, de sexe masculí. La seva estatura s'estima en 167cm.

Es tracta d'un dipòsit primari. L'esquelet estava orientat en sentit NE-SO (cap-peus) i amb la cara mirant a l'est. La posició del cos era de decúbit supí, estava articulat, el braç dret col·locat al costat del cos, i l'esquerra amb una lleugera abducció, els avantbraços estaven en semiflexió sobre el ventre, la visió de les mans era dorsal. Les cames s'observaven en extensió.

Possiblement es tracti d'un soldat de l'època dels carlins, que hauria estat enterrat amb el seu uniforme, del qual es van poder recuperar una sivella metàl·lica i quatre botons. Sembla ser que la causa de la seva mort hauria estat un impacte de projectil d'arma de foc a la banda esquerra del coll, ja que es va poder documentar una bala de plom situada a prop de les vertebres cervicals.

Es van poder recuperar diversos claus que pertanyerien a la seva caixa d'enterrament.

Individu 61 (U.e. 4063, 4064, 4065 i 4077).

L'individu 61, situat en el sector 5, fou integrament exhumat durant la campanya de 2010.

Es tracta d'una inhumació perinatal de sexe indeterminat, en posició de decúbit supí i amb el cap orientat a l'oest.

Associat a l'enterrament hi havia uns claus metàl·lics que correspondrien a la caixa de fusta.

Com a aixovar es va recuperar una dena de rosari.

Individu 62 (U.e. 4066, 4067, 4068 i 4076).

L'individu 62, situat en el sector 3, havia estat detectat en alguna campanya anterior i tan sols s'havia pogut delimitar el crani. Durant la campanya del 2010 fou completament exhumat.

Es tracta d'un enterrament en caixa de fusta d'un individu adult, d'entre 25 i 35 anys, de sexe masculí, d'una estatura estimada de 162 cm.

Estava en posició de decúbit supí i el cap orientat a l'oest.

L'individu presentava els braços lleugerament doblegats, amb les mans sobre la pelvis.

Es va poder documentar una fractura en un dels húmer. A l'alçada de l'omòplat dret es va documentar una medalla.

Individu 63 (U.e. 4078, 4079, 4080).

L'individu 63, situat en el sector 1, es trobava en posició de decúbit supí. El cos estava orientat amb el cap a l'est i distalment a l'oest, els braços en extensió al costat del cos i l'avantbraç esquerre en flexió forçada.

Es tracta d'un individu adult masculí de més de 60 anys d'edat.

Associats a l'enterrament hi havia uns claus metàl·lics i restes de fusta.

Individu 64 (U.e. 4081, 4082, 4083).

L'individu 64, situat en el sector 1, es documentà en posició de decúbit supí: La part proximal del cos situada a l'oest i les cames a l'est. Les cames estaven en extensió.

Només es va recuperar la meitat inferior de l'individu: des de la columna lumbar fins als peus.

Es tracta d'un individu adult femení d'edat indeterminada.

Individu 65 (U.e. 4084, 4086, 4087).

L'individu 65 estava situat en el sector 1.

Individu en decúbit supí. La orientació de l'individu era d'oest a est (cap part distal del cos) amb la cara mirant al sud. Els braços estaven situats en extensió al costat del cos, l'avantbraç dret en flexió sobre el pit i la mà esquerra en visió dorsal.

Es va conservar només la part superior de l'esquelet fins a la vuitena vertebra dorsal, la cintura toràcica estava tancada i crani rotat a la dreta. A la seva dreta es trobava l'individu CB'10 72.

Es tracta d'un individu juvenil femení d'una edat d'uns 14 anys.

Individu 66 (U.e. 4069, 4070 i 4071).

L'individu 66, situat en el sector 4, havia estat detectat en alguna campanya anterior en la que tan sols s'havia pogut delimitar el crani. Durant la campanya del 2010 fou finalment exhumat.

Està situat a tocar de la paret sud del campanar, en posició de decúbit supí i el seu cap està orientat a l'est. Presenta els braços lleugerament flexionats i les mans sobre el coxal dret.

Es tracta d'un individu adult masculí d'una edat de 25-35 anys amb una estatura estimada de 163m.

Possiblement no es tracta d'un enterrament en caixa, ja que no s'han pogut documentar restes de fusta ni de claus.

Associat a l'enterrament hi havia un botó de metall situat sobre la 6ª costella esquerra.

Individu 67 (U.e.4088, 4089, 4090).

Aquest individu es va documentar en el sector 1 i només s'identificà, sense excavar-lo ni documentar-lo gràficament.

Individu 68 (U.e.4091).

Aquest individu es va documentar en el Sector 1, amb una preservació molt pobre, doncs només s'ha conservat la meitat dreta del crani, que és trobava posicionat en decúbit lateral dret amb orientació del crani O- S. Es tracta d'un individu infantil d'uns 7 anys d'edat i de sexe indeterminat. Degut al seu estat de preservació tant precari no fou possible documentar-lo gràficament.

Individu 69 (U.e.4092).

Aquest individu es va documentar en el sector 5 i tan sols s'ha pogut exhumar el crani. Es tractaria d'un individu adult femení de 35-45 anys d'edat.

Individu 70 (U.e. 4093, 4094, 4095, 4096).

L'individu 70, situat en el sector 3, en decúbit supí. La seva orientació O- E (cap-peus). La posició dels braços era en extensió amb els avantbraços en semiflexió sobre el ventre i les cames en extensió.

Es tracta d'un individu d'edat perinatal i de sexe indeterminat

Individu 71 (U.e. 4097, 4098, 4099).

Aquest individu es va documentar en el sector 2 i tan sols s'identificà, sense exhumar-lo ni documentar-lo gràficament.

Individu 72 (U.e. 4085, 4086, 4087).

L'individu 72, situat en el sector 1, en posició de decúbit supí. La seva orientació era O- E amb la cara mirant al sud, el braç esquerre en extensió i la visió de les mans era dorsal

Individu infantil de sexe indeterminat.

Individu 73 (U.e. 4100).

L'individu 73, situat en el sector 3, només s'identificà (possiblement un individu infantil) , sense excavar ni documentar gràficament.

Individu 74 (U.e.4101, 4102, 4103).

Aquest individu es va començar a documentar en el sector 5. Tan sols s'ha identificat i s'ha començat a realitzar la seva documentació gràfica (planta).

Individu 76 (U.e.4104, 4105, 4106).

L'individu 76, situat en el sector 2, només s'identificà, sense exhumar-lo ni documentar-lo gràficament.

Individu U.e.5008.

Individu recuperat en el sondeig 5.

En aquest sondeig es varen portar a terme tasques de neteja i re-excavació (veure BUSQUETS, C.; FÀBREGAS, M. (2008): Memòria de la intervenció arqueològica al Castell de Besora (Santa Maria de Besora, Osona), 205-2008. Document inèdit. Lliurat al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya).

Aquestes tasques es centraren en la banda est de la cala, a redós del mur UE 5002. Al netejar aquesta zona, començaren a aparèixer petits ossos humans (UE 5008), a priori sense una connexió anatòmica clara.

Es tracta d'un individu perinatal, de 38-40 setmanes de gestació i de sexe indeterminat.

A la vegada, a l'excavar aquesta inhumació es documentà una possible llar de foc (UE 5007) que aniria associada a la UE 5006 i estaria coberta per la UE 5004.

D'aquesta llar de foc, només se'n documentà la seva planta, no iniciant el seu procés d'excavació. La seva forma es bastant irregular.

Així, en l'extrem sud oriental del Sondeig 5 ha estat possible documentar fins al moment un mur, gairebé orientat N- S (UE 5002), al qual se li adossava un nivell (UE 5004), que estava cobrint una inhumació d'un individu perinatal, una llar de foc (UE 5007) i un nivell que podria ser d'ús (UE 5006).

La UE 5004 contenia en el seu sediment restes de ceràmica (comuna oxidada, reduïda i de pasta bicolor), fauna i metalls (cal destacar la troballa d'una punta de javelina de ferro) datables de l'època ibèrica (segles III- I aC) (amb dues intrusions de ceràmica vidrada, segurament de l'estrat superior UE 5001).

Tant la inhumació, com el nivell d'ús, així com, com la llar de foc, a partir del poc material recuperat fins el moment (recordem que l'excavació d'aquestes unitats estratigràfiques encara no ha finalitzat) tenen una cronologia que ens acostaria des de finals del segle III aC fins a tot el segle II aC.

Paral·lelament, també es recuperà material fruit de la neteja de la banda oest de la cala Sondeig 5, a redós del mur UE 5002. Així, la UE 5003 que podria associar-se amb el nivell UE 5004 de l'altra costat del mur, també ens aporta una cronologia entre els segles III- I aC. (amb una intrusió d'una ceràmica vidrada verda, segurament de l'estrat superior UE 5001).

7. CONCLUSIONS

Els treballs arqueològics realitzats al castell de Besora durant la campanya de 2010 es van centrar en la zona de necròpolis del castell, situada a la banda meridional de l' absis i el campanar de l'església.

Els treballs van consistir en l'ampliació del sondeig 4, que s'havia començat a excavar durant les campanyes dels anys 2005 i 2009.

La campanya realitzada l'any 2010 va coincidir amb el "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia" organitzat per la UAB (Universitat Autònoma de Barcelona) i coordinat per Assumpció Malgosa i Albert Isidro.

El curs constava d'una part teòrica i una part pràctica realitzada en la necròpolis del castell de Besora.

Aquesta zona correspon a la zona de sagrera al voltant de l'església, al cantó de la torre, on ha estat possible recuperar les restes òssies d'un mínim de 27 individus, 15 adults i 12 subadults. De totes maneres en aquest conjunt, s'han de distingir dos grups ben diferenciats. Aquells determinats a partir de restes en desconexió i dels quals només s'han pogut establir un nombre mínim d'individus, i d'altra banda, aquells trobats en connexió anatòmica i que han permès fer un estudi de l'individu.

Al nivell superficial, a la UE 4001, es van recuperar 855 peces esquelètiques i 93 peces dentals corresponents a un mínim de 15 individus, dels quals 8 serien individus adults i 7 individus subadults. Globalment, el 55,5% dels individus són adults i el 44,5 subadults.

Sota el nivell UE 4001, es van recuperar les restes d'individus en posició als quals se'ls va assignar un nº d'individu. En total corresponen a 12 individus, que una vegada estudiats s'ha determinat que pertanyen a de 7 individus adults i a 5 de subadults. Entre els adults s'han determinat 5 individus masculins dels quals 4 són adults joves i un adult senil, i 2 femenins, un de madur i l'altre amb una edat indeterminada. En relació als subadults, 3 dels individus corresponen al període perinatal, i altres dos a individus infantils: una noia d'uns 14 anys d'edat i un altre d'uns 7 anys de sexe indeterminat.

Així a mode de resum, tenim els següents individus individualitzats i estudiats:

CB'10 59- masculí de 25 anys

CB'10 60- masculí de 20-25 anys

CB'10 61- indeterminat, perinatal

CB'10 62- masculí de 25-35 anys

CB'10 63- masculí de 60 anys

CB '10 64- femení, adult

CB'10 65- femení de 14 anys

CB'10 66- masculí de 25-35 anys

CB'10 68- indeterminat de 7 anys

CB'10 69- femení de 35-45 anys

CB'10 70- indeterminat, perinatal

CB'10 72- indeterminat, perinatal

Si analitzem totes les dades que ens aporta l'estudi d'aquest individus arribem a una sèrie de conclusions, bastant interessants.

- Dels 5 individus masculins estudiats, 4 (individus 59, 60, 62 i 66) tenen entre 20 i 35 anys; i l'altre (individu 63) és un adult senil de més de 60 anys.
- Els 4 adults joves estan tots ells enterrats a la zona meridional enfront de la torre- campanar de l'església, tres d'ells amb el ritual d'una fossa simple. De l'altre (individu 59) només fou possible documentar-ne el crani, desconeixent el seu ritual d'enterrament.
- Alguns dels individus estudiats presenten lesions traumàtiques: un presenta unes lesions per arma de foc a la zona lateral esquerra del coll (individu 60) i un altre una ferida possiblement *peri mortem* a la zona parietal del crani (individu 59). Aquest fet juntament amb l'anàlisi de la seva edat.
- Els individus 60, 62 i 66 conservaven part dels seus guarniments personals: sivella pantalons, botons casaca, medalla.

Per tant, totes aquestes observacions (i amb l'estudi dels resultats de les anteriors campanyes d'excavació en aquesta part de la necròpolis) ens porten a concloure que, molt probablement almenys els 4 enterraments masculins documentats a redós de l'església, a tocar de les parets del campanar i de l' absis per la banda meridional (Sondeig 4), s'haurien d'identificar segurament com a pertanyents a alguna de les partides de carlins que durant la Primera Guerra Carlina (1833-1840) anaven i venien, usant contínuament, però de forma intermitent, el castell com a refugi.

Per altra banda, la troballa d'un individu adult senil (individu 63), 2 individus femenins -un de madur i l'altre amb una edat indeterminada- (individus 69 i 64) i 5 individus subadults, -3 perinatals, una noia d'uns 14 anys d'edat, un altre d'uns 7 anys de sexe indeterminat - (individus 61, 70, 72, 65 i 68), juntament amb la recuperació d'abillaments que portaven aquestes inhumacions (denes rosari, cadeneta rosari...), ens porta a concloure que estem davant el cementiri-necròpolis parroquial de Santa Maria de Besora.

L'església del castell serví de parròquia de Santa Maria de Besora fins que a l'any 1759 se n'inaugurà una de nova al peu del turó del castell, al Pla de Teia.

Pel què fa a l'església, malgrat ja no ser parròquia, continuà habilitada fins a la Primera Guerra Carlina, quan el cap d'una columna liberal va donar ordres, el dia 25 d'abril de 1838, de destruir i incendiar l'església, per evitar la continua utilització del castell com a refugi de les partides carlines.

Així podríem establir que aquest grup d'individus i inhumacions tenen un *ante quem* del 1759, moment fins el qual es té constància que l'espai al voltant de l'església de Santa Maria del Castell (Sagrera) serví com a cementiri parroquial dels bisaurencs.

Capítol a part mereixen les consideracions i conclusions al voltant de les troballes realitzades en el Sondeig 5.

Els treballs portats a terme en aquest any 2010, es limitaren a netejar i re-excavar uns nivells arqueològics ja localitzats en els anys 2005-2007.

Es tractava d'acabar de documentar les troballes adscrites al període ibèric (segles III- I aC), sobretot un mur direcció N-S i els nivells que se li associaven a banda i banda.

Durant les tasques de continuar amb l'excavació d'aquests nivells que es lliuraven al mur (UE 5002), pel costat oest s'ha acabat d'excavar el nivell UE 5003 i pel costat est s'han evidenciat noves troballes.

Així, (una vegada exhaurit el nivell UE 5004), ha estat possible documentar un possible nivell d'ús (UE 5006), que funcionaria amb el mur. Associat a aquest nivell es documentà un fogar o llar de foc i, entre aquesta estructura de combustió i el mur, s'exhumaren les restes òssies d'un inhumat perinatal, d'unes 38-40 setmanes de gestació (amb algunes parts en connexió anatòmica), enterrat utilitzant com a llit mortuori les diàclasis de la roca natural.

Així, podem concloure, que en el Castell de Besora s'ha localitzat, almenys fins al moment, una estructura d'hàbitat formada per una paret que separa dos àmbits, l'occidental i l'oriental. En l'àmbit est s'ha identificat el seu nivell d'ús, associat al qual s'ha localitzat una estructura de combustió del tipus fogar o llar de foc. Entre la paret, límit occidental de l'àmbit, i aquesta estructura de combustió, en posició primària s'ha trobat un enterrament d'un perinatal (segurament cobert pel nivell d'ús de l'habitació).

La datació que ens donen tots aquest nivells i estructures excavades fins al moment, ens porten a un horitzó cronològic d'ús entorn els segles III- II aC i d'abandó o amortització entre el mateix segle III i I aC.

La troballa de nens perinatals a diferents àrees d'habitació de cases del període ibèric ha estat bastant incessant des de la segona meitat del segle passat fins a l'actualitat.

En general, aquestes troballes segueixen un mateix patró espacial i els espais escollits per realitzar inhumacions d'un sol individu són àmbits de marcat caire domèstic i normalment es realitzen a redós d'alguna de les parets de l'habitació i sota el sòl d'ús.

Seguint a Subirà- Molist (2008: 380-382), les inhumacions perinatals fora de les necròpolis ha estat tractat sota tres perspectives: la mort de l'individu per causes naturals, l'infanticidi (control de la població) i la mort per sacrifici. A més de les consideracions de tipus ritual, alguns autors s'han plantejat la funció social d'aquests enterraments (posició social dins la comunitat), així com a funció demogràfica (regular el creixement poblacional del poblat); i també, la

possibilitat de l'ocultació dels fetus o dels neonats (consideració de mal auguri per part de la resta de la societat) .

Així, a partir de la contrastació arqueològica d'enterraments d'infants dins els recintes on s'hi viu i no en les necròpolis, s'han realitzat diverses interpretacions, però que es podrien resumir en dues corrents : Considerar l'enterrament com un fet social (la no consideració de l'infant o neonat com a membre de ple dret de la seva població, sense dret a ser enterrat en la necròpolis o espai sagrat de la comunitat); o bé, considerar els enterraments com a un ritus propiciatori (Sacrifici? Només els primogènits?) per la nova llar.

Per tant, i ja per concloure, al Castell de Besora s'ha començat a documentar un hàbitat d'època ibèrica, del qual encara en desconeixem pràcticament totes les seves característiques. Ara bé, a partir de les troballes realitzades fins al moment, sembla ser que estaríem davant d' almenys un espai destinat a vivenda, amb indicadors de formar part d'una comunitat ben organitzada.

Cal recordar, que es tractaria doncs, d'un jaciment ibèric que, dins de l'anomenada *Ausa*, podria tancar el seu límit d'influència per la part septentrional. A més ens trobem en una zona, on es desconeix bastant l'ocupació en aquesta època i per tant qualsevol testimoni esdevé de gran importància pel coneixement històric.

A més, la seva composició orogràfica respon als elements claus d'ocupació en època ibèrica. A més del turó objecte d'aquesta memòria, cal esmentar l'existència d'un altre turó, veí i de menys altura que rep el nom de Pla del Revell. És un fet conegut i usual que en època ibèrica es buscaven emplaçaments amb dos turons, en un dels quals hi hauria la zona de vivendes i de defensa, i l'altre s'usaria com a zona d'emmagatzematge i de necròpolis. Així, hipotèticament podem pensar que el Pla del Revell podria estar ocupat en època ibèrica, tot i que a hores d'ara, no hi ha cap notícia de troballes casuals.

8. BIBLIOGRAFIA

BUSQUETS, C.; FÀBREGAS, M. (2008): *Memòria de la intervenció arqueològica al Castell de Besora (Santa Maria de Besora, Osona), 205-2008.*

Document inèdit. Lliurat al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya

CARRERAS CANDI, F. (1892): *Lo castell de Besora.* Barcelona.

DDAA (1976): *Els castells catalans, vol. V.* Rafael Dalmau. Barcelona.

DDAA (1987): *El Ripollès, vol. X a Catalunya Romànica.* Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

ESPADALER, R. (1993): *El castell de Montesquiú a la darrerria de l'Edat Mitjana.* Ed.: L'Avenç i la Diputació de Barcelona. Barcelona.

SUBIRÀ, M.E. – MOLIST, M. (2008): "Inhumacions perinatals múltiples i espais de treball en els assentaments íbers" a *Nasciturus, infans, puerulus vobis mater terra: la muerte en la infancia* (GUSI, F.- MURIEL, S.- OLÀRIA, C., (eds.). Diputació de Castelló, Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques. Castelló de la Plana.

ANNEX 1.ESTUDI ANTROPOLÒGIC

2012

UAB

Universitat Autònoma
de Barcelona

**GROB-Grup de
Recerca en
OsteoBiografia**

**[ESTUDI ANTROPOLÒGIC DE LES
INHUMACIONS DE L'ESGLÉSIA I EL
CASTELL DE SANTA MARIA DE
BESORA "CAMPANYA 2010"]**

Josep Liria, Mònica Alcalá, Elena Fiorín i Assumpció Malgosa

Novembre 2012

ÍNDEX

	pàgina
Introducció	3
Metodologia	4
Resultats	6
Conclusions	21
Bibliografia	24

Estudi antropològic de les inhumacions de l'església i castell de Santa Maria de Besora. "Campanya 2010"

Introducció

Les restes òssies estudiades es van recuperar durant la intervenció arqueològica realitzada del 16 al 18 de setembre de 2010, aquesta actuació es va fer en col·laboració de l'empresa d'arqueologia ATICS SL. i del Grup de Recerca en Osteobiografia de la Unitat d'Antropologia Biològica de la Universitat Autònoma de Barcelona, dins del "VI curs de Paleopatologia, Tafonomia i Pseudopatologia" organitzat per el Grup de Recerca en Osteobiografia de la Unitat d'Antropologia Biològica de la Universitat Autònoma de Barcelona i per el Servei de Cirurgia Ortopèdica i Traumatologia de l'Hospital Universitari del Sagrat Cor de Barcelona.

Fig.1. Part de l'equip d'excavació a l'esplanada del castell de Besora.

Situació geogràfica i introducció històrica

L'església i el castell de Santa Maria de Besora es troben situats al nord-oest del terme municipal de Santa Maria de Besora, al Bisaura, a cavall entre les comarques d'Osona i el Ripollès. Està situat dalt d'un turó d'una superfície aproximada de mitja hectàrea, a una alçada de 1092 metres sobre el nivell del mar.

L'edifici de l'església de Santa Maria fou construït el segle XI sobre les restes d'una primitiva església del segle IX. Va ser església parroquial i va estar esfondrada al 1838 per evitar la seva conversió amb un reducte carlí.

Metodologia

Durant l'excavació es va fer una primera anàlisi de les restes. Es van analitzar les característiques individuals i es elabora un perfil biològic. També es va tenir especial cura en evidenciar aquells efectes tafonòmics i pseudopatològics objecte del curs.

Al laboratori, el material exhumat s'ha netejat en sec i amb un raspall tou, o depenent de la fragilitat dels ossos també s'ha fet humitejant un pinzell amb alcohol de 96º tot seguint el procediment habitual. Seguidament s'ha realitzat la seva atribució anatòmica i, en cas necessari, a la seva reconstrucció amb un adhesiu que per les seves característiques fos fàcil de treure amb dissolvents.

Tots els elements ossis d'un mateix individu s'han siglat de la següent manera:

Les inicials del nom del jaciment seguit de l'any de la campanya arqueològica, (CB'10), i del número de l'individu.

L'anàlisi antropològica ha incidit en els aspectes que ens permeten reconstruir la població inhumada, tant biològicament com en aquells aspectes de tipus social i ritual funerari. És per això que l'estudi antropològic pròpiament, a més d'una descripció individual, inclou el càlcul del grau de preservació de les restes mitjançant un índex de preservació, així com l'estimació de l'edat i sexe dels individus i la descripció dels caràcters no mètrics.

Així mateix s'ha comprovat que no hi hagués elements intrusius i que tots els ossos corresponguin a un mateix individu i, s'ha calculat també el nombre mínim d'individus quan hi hem trobat material divers.

Nombre mínim d'individus

El nombre d'individus exhumats s'ha determinat tenint en compte les dades obtingudes del propi estudi de les restes òssies tant al camp com al laboratori.

Tafonomia i preservació

Per fer-nos una idea sobre l'estat de les restes i del tipus d'informació que d'aquestes restes es pot obtenir, s'ha calculat el grau de preservació dels esquelets; la quantitat i la qualitat de la informació que se'n podrà extreure està en funció d'aquest. A nivell individual s'ha utilitzat un índex de preservació per a cada esquelet (Armentano et al. 2012), de manera que es calculen tres índex (taula 1), referits a diferents agrupacions: ossos llargs (IP1), ossos llargs més les cintures escapular i pelviana (IP2), i finalment un índex global (IP3), que inclou tots els ossos anteriors i el crani. De tota manera aquests índex només indiquen el nombre d'ossos conservats i no fan referència a la integritat del propi os.

Taula 1. Càlcul dels IP.

Nombre d'ossos presents

$$IPn(1) = \frac{\text{Nombre d'ossos presents}}{\text{Nombre d'ossos considerats } [n(x)]} \times 100$$

Nombre d'ossos considerats [n(x)]

on n(x) pot ser:

n(1) = 12 (húmer, radis, cúbits, fèmurs tíbies i peronés)

n(2) = 19 (clavícules, escàpules, coxals i sacres)

n(3) = 22 (tots els anteriors més crani, maxil·lar i mandíbula)

Paleodemografia : edat i sexe

Per determinar l'edat s'han utilitzat tots els elements esquelètics possibles que permeten el diagnòstic, prioritant aquells criteris més fiables segons l'etapa de creixement a la que pertany l'individu.

En els individus adults s'han observat els canvis morfològics en la sínfisi púbica (Krogman i Iscan, 1986) i els canvis en la superfície auricular de l'ílium, (Lovejoy et al. 1985). De manera secundària també s'utilitza el grau de sinostosi de les sutures cranials (Masset 1982) i el desgast de les peces dentaries (Brothwell 1987), així com els canvis morfològics en l'extrem esternal de la quarta costella (Iskan et al., 1984; Krogman i Iscan., 1986). A partir d'aquests criteris es classifiquen els individus adults segons tres categories d'edat: adult (21-40 anys), madur (41-59 anys) i senil els de més de 60 anys.

Pel que fa a la determinació del sexe en els individus adults, hem considerat les característiques del crani, mandíbula i, especialment de l'os coxal (Ferembach et al., 1980) i també els criteris clàssics de Martin i Saller (1975) i d'Olivier: la robustesa, grandària i relleus musculars dels ossos; així com les funcions discriminants a partir de les mesures dels ossos llargs (Olivier., 1960; Alemán et al., 1997; Safont et al., 2000).

En l'estudi els individus subadults hem seguit les recomanacions de Ferembach et al. (1980) i els criteris descrits per Krogman i Iscan (1986). En infants fins a 12 anys s'ha prioritzat el criteri de desenvolupament dental: erupció de les peces i grau de maduració de la dentició, seguint els esquemes de Crétot (1978) i d'Ubelaker (1989). Com a criteris secundaris, la longitud diafisària màxima dels ossos llargs prenent com a referència altres series antigues (Alduc-Le Bagousse 1988, Stloukal i Hanáková 1987).

Estat de salut

Les patologies òssies que es diagnostiquen mes freqüentment en les restes antigues són les de tipus congènit, inflamatori, traumàtic, degeneratiu, i les causades per deficiències nutricionals. El estudi d'aquestes es basa en l'observació macroscòpica de les restes, es descriuen i diagnostiquen les patologies. Pel que fa a la paleoestomatologia, les lesions més habituals són la càries, el retrocés alveolar i les fístules; també s'han considerat aquelles alteracions relacionades amb les patologies bucals, com la freqüència de dipòsits de càlcul i les pèrdues dentaries ante-mortem; finalment, s'han inclòs indicadors carencials com les hipoplàsies del esmalt dental.

Antropometria

S'han utilitzat les mesures osteomètriques clàssiques de l'Antropologia biològica (Martin i Saller, 1975); algunes d'elles segons les indicacions de diversos autors recollides a Olivier (1960) i, a Krogman i Iscan (1986). A partir de les mesures obtingudes s'han calculat els índex esquelètics per determinar la forma i mida dels ossos.

En l'esquelet post cranial, paràmetres com l'alimentació durant l'etapa de creixement i maduració òssia jugaran un paper molt important en la constitució física dels individus. Posteriorment l'activitat física pot induir canvis en el sistema musculoesquelètic. Per analitzar aquests aspectes s'han pres variables mètriques que fan referència a longituds, perímetres i diàmetres dels ossos. A partir de les mesures absolutes s'han calculat índex de proporcions òssies i esquelètiques per tal de valorar paràmetres com la forma, mida i robustesa òssia.

El càlcul de l'estatura s'ha realitzat a partir de les mesures dels fèmurs en el cas de que es conservessin íntegres, segons les fórmules de Pearson (Olivier, 1960).

Caràcters discrets

L'observació d'aquests caràcters epigenètics poden aportar informació referida a associacions familiars, diferències grupals, etc. S'utilitzen les referències de Hauser i De Stefano (1989) per als caràcters cranials i les de Brothwell (1987) per l'esquelet post cranial.

Resultats

Restes òssies recollides en estrats superiors i sense connexió anatòmica

Aquestes restes òssies corresponen als estrats superficials i van ser recuperats durant la intervenció arqueològica al sondeig UE4001. La seva cronologia correspondria a l'època moderna.

A partir de l'inventari i de l'estudi d'aquestes restes , es pot concloure que pertanyen a un nombre mínim de 15 individus, dels quals 8 són individus adults i 7 subadults.

Descripcions individuals de les restes en connexió anatòmica i/o amb nº assignat

Individu CB'10 59

Es tracta d'un crani d'un individu masculí adult jove d'uns 25 anys d'edat.

Presenta una lesió a la part exterior del crani, a la zona parietal dreta, que ha produït un fractura scalp al mateix i que ha fet saltar un fragment de la cara externa observant-ne la esponjosa del mateix, sense visualitzar-ne cap signe de regeneració òssia i que possiblement va estar causada per un objecte de tall en direcció tangencial al crani, aquesta lesió podria ser produïda perimortem.

Fig.2. Lesions de l'individu CB'10 59

Individu CB'10 60

Ritual funerari

Es tracta d'un dipòsit primari. L'esquelet estava orientat en sentit NE-SO (cap-peus) i amb la cara mirant a l'est. La posició del cos era de decúbit supí, estava articulat, el braç dret col·locat al costat del cos, i l'esquerre amb una lleugera abducció, els avantbraços estaven en semiflexió sobre el ventre, la visió de les mans era dorsal. Les cames s'observaven en extensió.

Fig.3. Individu CB'10 60 *in situ*

Tafonomia

La preservació de les restes és molt bona. La cintura pelviana estava lleugerament oberta, la gàbia costal tancada, el cos arquejat, l'húmer dret, els fèmurs i les tíbies en rotació. Mancaven els peus, encara que no s'observen marques de tall a la part distal de les tíbies ni els peronés.

Per sobre i sota de l'enterrament es van trobar ossos remoguts procedents d'enterraments anteriors.

De l'estat de les restes, es pot deduir que la descomposició va esser en espai semicolmatat doncs s'observa la presència d'uns claus metàl·lics al voltant de l'individu que indiquen l'existència d'una caixa de fusta.

És de destacar la presència d'arrels a l'enterrament, encara però que no han causat cap alteració significativa en el mateix.

Associat a l'individu s'hi van trobar quatre botons metàl·lics i una sivella també metàl·lica, a la zona lateral esquerra del coll. Al nivell de les vertebres cervicals C5-C6 esquerres hi havia un objecte metàl·lic que l'aspecte del qual suggereix un projectil d'arma de foc.

Fig. 4. Detall del projectil d'arma de foc

Determinació d'edat i sexe:

Es tracta d'un individu masculí d'una edat de 20-25 anys. La seva estatura s'estima en 167 cm.

Antropometria

L'húmer dret mesurava *in situ* 325 mm. i la tibia dreta *in situ* feia 380 mm.

Patologia

S'observa una fractura comminuta de les apòfisis transverses esquerres de les vertebres cervicals C5 i C6 i la fractura del cos de la vertebra C5, sense signes de regeneració òssia, aquestes lesions son compatibles amb fractures per impacte de projectil d'arma de foc i que possiblement va provocar la mort de l'individu per possible xoc hipovolèmic secundari a una hemorràgia per lesions als vasos de la part lateral esquerra de coll.

Fig. 5. Detall de les lesions ocasionades pel projectil

Individu CB'10 61

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu situat en posició de decúbit supí i amb una orientació O-E (cap-peus). El braç dret estava en extensió i l'avantbraç dret es trobava en extensió al costat del cos; la cama dreta situada en extensió i la cama esquerra en semiflexió.

Tafonomia

Es de destacar la presència de moltes arrels que no han alterat significativament les restes òssies

L'individu es trobava articulat. La preservació de les restes era bona, tot i que no es va conservar el braç esquerre. l'IP1 és del 100%

La cintura pelviana estava oberta i la cavitat toràcica tancada, el fèmur i la tibia esquerres es trobaven en rotació.

Associat a l'enterrament hi havia uns claus metàl·lics.

Com aixovar es va recuperar dena de rosari.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu d'edat perinatal i de sexe indeterminat.

Fig. 6. Individu CB'10 61 *in situ*

Individu CB'10 62

Ritual funerari:

Es tracta del dipòsit primari d'un individu situat en posició de decúbit supí amb el cap orientat a l'oest, els peus a l'est i la cara mirant al nord.

Els braços es trobaven en extensió al costat del cos, els avantbraços en semiflexió i col·locats sobre el ventre, la visió de les mans era dorsal i les cames estaven situades en extensió.

Al costat i a la part dreta del coll es va recuperar una medalla.

Fig. 7. Individu CB'10 62 *in situ*

Tafonomia

L'individu estava enterrat en un taüt estret; la preservació de les restes és bona. El cos es trobava articulat amb la cintura pelviana i la cavitat toràcica tancades. Les articulacions eren estrictes, excepte l'estèrnum i els peus. El cap estava rotat cap el costat esquerre.

Antropometria *in situ*

L'esquelet en extensió mesurava 160 cm. L'húmer dret media 30,5 cm. i l'esquerre 30 cm. El cúbit dret 22,5 cm. i l'esquerre 22 cm. el fèmur dret feia 42 cm, la tíbia dreta 36 cm i l'esquerra 35,6 cm.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu adult masculí d'uns 25-35 anys d'edat, d'una estatura estimada de 162 cm.

Fig. 8. Detall de la posició de la medalla de l'individu CB'10 62.

Patologia

Es va observar una fractura supracondílica a l'húmer dret, consolidada, uns osteòfits situats al nivell del colze dret, osteòfits a les vertebres dorsals D7, D8, i D9, osteòfits lumbar, i una espondilòlisi lumbar al nivell de L5.

També es va observar la pèrdua *ante mortem* de les peces 45 i 46 amb la corresponent reabsorció alveolar.

Quan a variabilitat anatòmica, l'esquelet presenta ròtules bipartides.

Individu CB'10 63

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu en posició de decúbit supí. El cos estava orientat amb el cap a l'est i distalment a l'oest, els braços en extensió al costat del cos i l'avantbraç esquerre en flexió forçada. Associats a l'enterrament hi havia uns claus metàl·lics i restes de fusta.

Fig. 9. Individu CB'10 63 *in situ*

Tafonomia

L'individu estava articulat. Es va trobar mitjanament preservat doncs no s'havien conservat ni la pelvis ni les extremitats inferiors; el crani es trobava rotat a la dreta, i les mans remogudes.

Antropometria *in situ*

Els húmers mesuraven 32 cm i el radi esquerre 24 cm.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu adult masculí de més de 60 anys d'edat.

Patologia

S'observen calcificacions lligamentoses a la columna vertebral, així com també osteòfits i sindesmòfits vertebrals: A l'esquelet també es van detectar calcificacions als cartílags costals de les primeres costelles. El cartílag tiroides estava calcificat.

S'observa reabsorció alveolar corresponent a la pèrdua *ante mortem* de les peces 16,17,18,26,27,28,36,37,38,46,37,i 48, així com una càries a la peça 14.

Individu CB'10 64

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu en posició de decúbit supí: La part proximal del cos situada a l'oest i les cames a l'est. Les cames estaven en extensió.

Tafonomia

Només es va recuperar la meitat inferior de l'individu: des de la columna lumbar fins als peus. La cintura pelviana estava lleugerament oberta en la regió pubiana.

Fig.10. individu CB'10 64 *in situ*.

Antropometria *in situ*

Els fèmurs mesuraven 39 cm. la tíbia dreta 33 cm i la tíbia esquerra 32 cm.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu adult femení d'edat indeterminada.

Individu CB'10 65

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu en decúbit supí. La orientació de l'individu era d'oest a est (cap-part distal del cos) amb la cara mirant al sud. Els braços estaven situats en extensió al costat del cos, l'avantbraç dret en flexió sobre el pit i la ma esquerra en visió dorsal.

Fig. 11. Individus CB'10 65 a la dreta i CB'10 72 a l'esquerra *in situ*.

Tafonomia

Es va conservar només la part superior de l'esquelet fins a la vuitena vertebra dorsal, la cintura toràcica estava tancada i crani rotat a la dreta. A la seva dreta es trobava l'individu CB'10 72.

Antropometria *in situ*

L'húmer dret fa 27 cm.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu juvenil femení d'una edat d'uns 14 anys.

Individu CB'10 66

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu col·locat en decúbit supí. La orientació de l'individu era NE-SO (cap-peus) amb la cara mirant a l'oest. Els braços estaven en extensió al costat del cos, els avantbraços col·locats en semiflexió sobre el ventre, la visió de les mans era dorsal i les cames es trobaren en extensió.

Fig. 12. Individu CB'10 66 *in situ*.

Tafonomia

La preservació era bona. L'individu es trobava articulat, amb la cintura pelviana i la cavitat toràcica tancades i el cap en rotació cap a la dreta. Les costelles dretes presentaven unes fractures *post mortem* com a conseqüència de l'acció d'un arrel. Associat a l'enterrament hi havia un botó de metall situat sobre la 6ª costella esquerra.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu adult masculí d'una edat de 25-35 anys, amb una estatura estimada de 163 cm.

Individu CB'10 68

Individu amb una preservació molt pobre, doncs només s'ha conservat la meitat dreta del crani, que és trobava posicionat en decúbit lateral dret amb orientació del crani O-S. És tracta d'un individu infantil d'uns 7 anys d'edat i de sexe indeterminat.

Individu CB'10 69

Es tracta d'un crani d'un individu adult femení de 35-45 anys d'edat.

Individu CB'10 70

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu en decúbit supí. La seva orientació O-E (cap-peus). La posició dels braços era en extensió amb els avantbraços en semiflexió sobre el ventre i les cames en extensió.

Fig. 13. Individu CB'10 70 *in situ*

Tafonomia

La preservació era bona. L'individu és trobava totalment articulat. No hi havia cap aixovar associat.

Determinació d'edat i sexe

Es tracta d'un individu d'edat perinatal i de sexe indeterminat

Individu CB'10 72

Ritual funerari

Dipòsit primari d'un individu articulat en posició de decúbit supí. La seva orientació era O-E amb la cara mirant al sud, el braç esquerre en extensió i la visió de les mans era dorsal

Tafonomia

La preservació era regular. La cavitat toràcica estava oberta i l'húmer esquerre es presentava en rotació.

Determinació d'edat i sexe

Individu infantil de sexe indeterminat.

Fig. 14. Individu CB'10 72 *in situ*.

Individu CB'10 UE 5008

Individu recuperat en el sondeig 5, fora de la zona considerada la sagrera de l'església i ubicat cronològicament entre els segles III-I aC.

Es tracta d'un individu perinatal, de 38-40 setmanes de gestació i de sexe indeterminat.

L'Índex de preservació IP1 és del 50%. No s'observa cap patologia.

Fig.15. Individu CB'10 UE 5008 in situ.

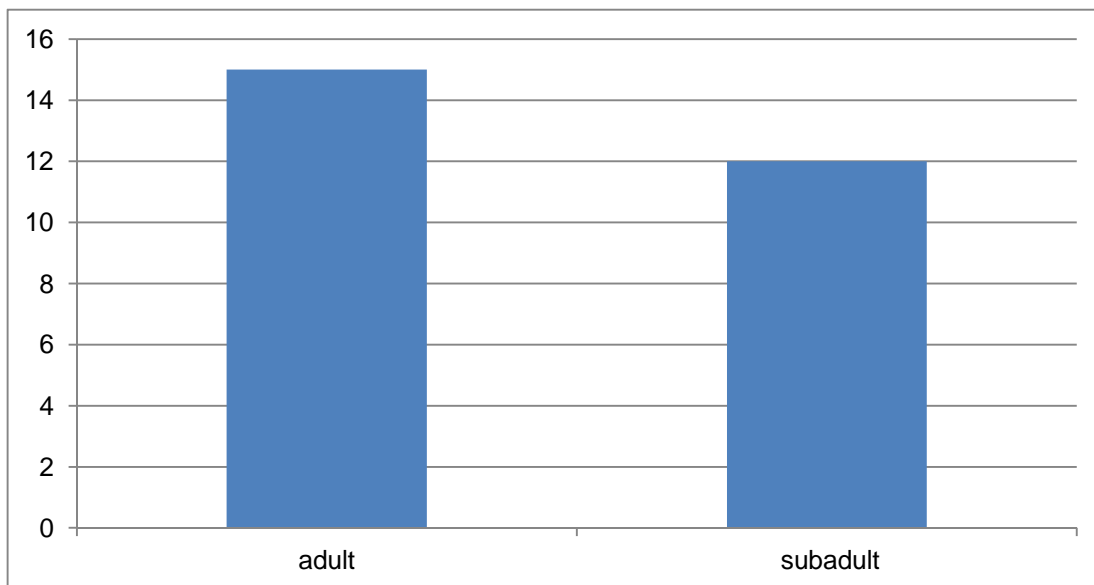
Fig. 16. Reconstrucció al laboratori de l'individu UE 5008.

Conclusions

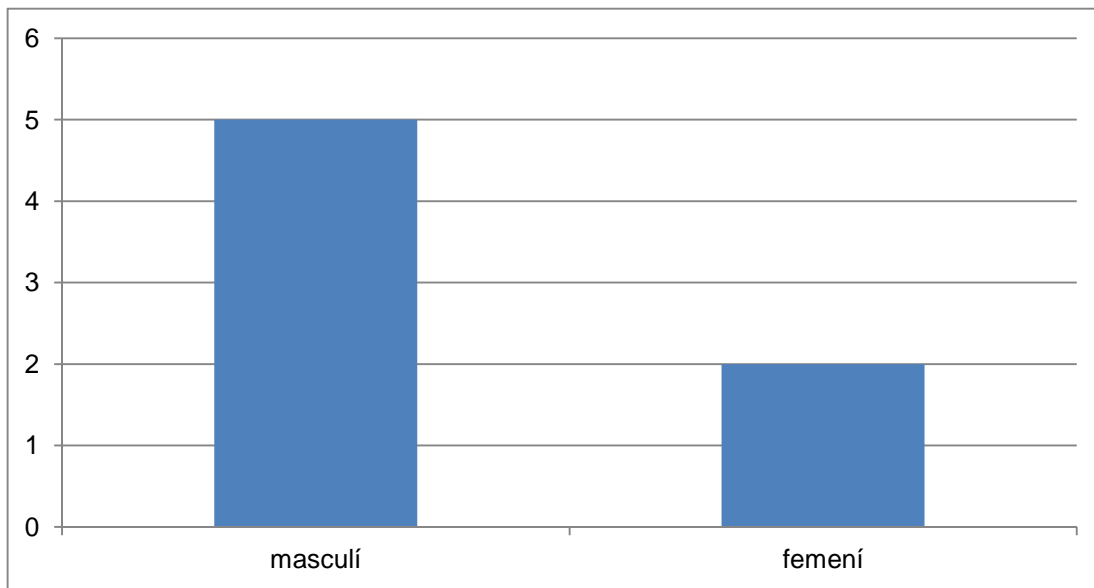
En la campanya de 2010 al jaciment del Castell de Besora es van recuperar restes humanes en dues zones ben diferenciades: a) en el sondeig 5, amb una cronologia dels segles III-I a C dins del període ibèric, es va recuperar les restes de l'individu CB'10 UE 5008. De fet és tracta d'un individu d'edat perinatal d'unes 38-40 setmanes de gestació.

b) L'altre zona correspon a la zona de sagrera al voltant de l'església, al cantó de la torre, on es van recuperar les restes òssies d'un mínim de 27 individus (Graf. 1-3), 15 adults i 12 subadults. De totes maneres en aquest conjunt, s'han de distingir dos grups ben diferenciats. Aquells determinats a partir de restes en desconnexió i dels quals només s'han pogut establir un nombre mínim d'individus, i d'altra banda, aquells trobats en connexió anatòmica i que han permès fer un estudi de l'individu.

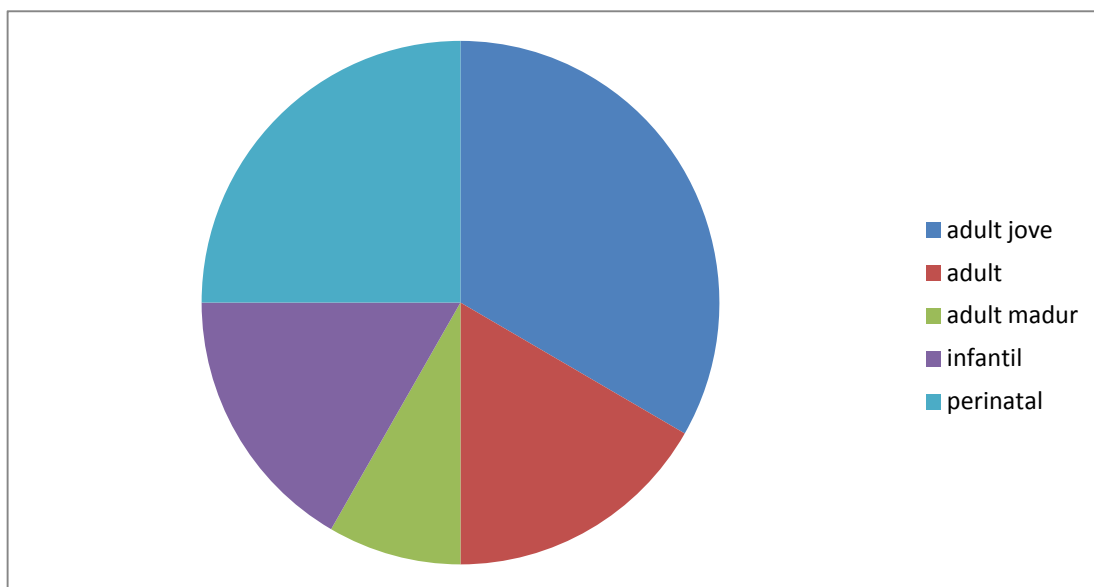
Gràfic 1. Nombre total d'individus adults i subadults.

Gràfic 2. Nombre d'individus adults amb nº assignat segons sexe.

Gràfic 3. Individus amb nº assignat segons franja d'edat.

Al nivell superficial, a la UE 4001, les van recuperar 855 peces esquelètiques i 93 peces dentals corresponents a un mínim de 15 dels quals 8 serien individus adults i 7 individus subadults. Globalment, el 55,5% dels individus són adults i el 44,5 subadults.

Sota el nivell UE 4001, es van recuperar les restes d'individus en posició als quals se'ls va assignar un nº d'individu. En total corresponen a 12 individus (taula 2), que una vegada estudiats s'ha determinat que pertanyen a de 7 individus adults i a 5 de subadults. Entre els adults s'han determinat 5 individus masculins dels quals 3 són adults joves i un adult senil, i 2 femenins, un de madur i l'altre amb una edat indeterminada. En relació als subadults, 3 dels individus corresponen al període perinatal, i altres tres a individus infantils: una noia d'uns 14 anys d'edat, un altre d'uns 7 anys i de sexe indeterminat i un altre infantil d'edat i sexe no determinats.

Taula 2. Codi individu, sexe i edat.

Codi individu	sexe	edat
CB'10 59	masculí	25 anys
CB'10 60	masculí	20-25 anys
CB'10 61	indeterminat	perinatal
CB'10 62	masculí	25-35 anys
CB'10 63	masculí	60 anys
CB '10 64	femení	adult
CB'10 65	femení	14 anys
CB'10 66	masculí	25-35 anys
CB'10 68	indeterminat	7 anys
CB'10 69	femení	35-45 anys
CB'10 70	indeterminat	perinatal
CB'10 72	indeterminat	perinatal

Alguns dels individus estudiats presenten lesions traumàtiques: un presenta unes lesions per arma de foc a la zona lateral esquerra del coll i un altre una ferida possiblement *peri mortem* a la zona parietal del crani.

Bibliografía

- ALEMÁN, I; BOTELLA, MC; RUIZ, I. Determinación del sexo en el esqueleto postcraneal. Estudio de una población mediterránea actual; *Archivo Español de morfología*; 1997, 2,7-17.
- ARMENTANO N., Esteve X, NOCIOROVÀ D, MALGOSA, A.. Taphonomical Study of the Anthropological remains from Cova des Pas (Minorca). *Quaternary International*, 2012, 275: 112-119
- BROTHWELL, DR. *Desenterrando Huesos*; Fondo de Cultura Económica, México 1987.
- CAPASSO, L. et al. *Atlas of occupational markers on human remains*; Teramo Italia Ed S.P.A. 1998.
- CHIMENOS, E; SAFONT, S; ALESAN, A; ALFONSO, J; MALGOSA, A. Propuesta de protocolos de valoración de parámetros en Paleodontología; *Gaceta dental*; 102, 44-52.
- CRETOT, M. *L'arcade dentaire humaine (morphologie)*; Julien Prélat Ed. 1978.
- FEREMBACH, D; SCHWIDETZKY, I; STLOUKAN, M. Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons; *Journal of Human Evolution*; 1980, 9, 517-549.
- HAUSER, G; DE STEFANO, GF. *Epigenetic variants of the Human Skull*. Schweizerbart, Stuttgart.1989.
- ISIDRO, A; MALGOSA, A. *Paleopatología. La enfermedad no escrita*; Ed Masson, Barcelona 2003.
- KROGMAN, WM; ISCAN, YM. *The Human Skeleton in Forensic Medicine*; Ch. C. Thomas., Publ., Springfield, Illinois,1986.
- LOVEJOY, CO; MEINDL, RS; PRYZBECK, TR; MENSFORTH, RP. Chronical metamorphosis of the Auricular Surface of the Ilium: a New Method for Determination of Adult Skeletal Age at Death; *American Journal of Physical Anthropology*;1985, 68, 15-28.
- MARTIN, R; SALLER. *Lerbuch der Anthropologie*; Ed. G Fisher, Stuttgart, 1975.
- MASSET, C. *Estimation de l'âge au décès par les sutures crâniennes*; Thèse, Université de Paris VII. (inèdit)
- OLIVIER, G. *Pratique Anthropologique*; Vigot Frères Eds., Paris,1960.
- SAFONT, S; MALGOSA, A; SUBIRÀ, ME. Sex Assessment on the Basis of Longe Bone Circunference; *American Journal of Physical Anthropology*; 2000, 113, 317-318
- SCHAEFER, L; BLACK, S; SCHEUER, L. *Juvenile Osteology: A Laboratory And Field Manual*; Elsevier, London 2009.
- WALKER, PL; JOHNSON, JR; LAMBERT, PM. Age and Sex Biases in the Preservation of Human Skeletal Remains; *American Journal of Physical Anthropology*; 1998, 76, 183-188.

ANNEX 2.REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2005-2007			U.E.: 4001
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell	Definició:		
Textura: Sorrenca	Consistència: Solta		
Composició Geològica: Pedres, Sorres			
Composició Orgànica: Fauna, Os humà			
Composició Artificial: Metall			
Color: Marró fosc	Cota Superior: 1023,20 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: És cobert per: 4000 És tallat per: 4003-4006-4009-4012-4015-4018-4021-4024-4027-4030-4033-4036-4039 És lliura a: 2-3-4-6			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Nivell de necròpolis.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2009-2010			U.E.: 4001
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell	Definició:		
Textura: Sorrenca	Consistència: Solta		
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Fauna, Os humà			
Composició Artificial: Ceràmica, Metall			
Color: Marró fosc	Cota Superior: 1023,20 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Cobreix a: 4092 És cobert per: 4000 És tallat per: 4042-4045-4048-4051-4054-4058-4072-4071-4075-4076-4077-4003-4015-4018-4030-4080-4083-4087-4033-4090-4096-4099-4103-4106			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Nivell de necròpolis.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4061	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,86 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4062 Farceix a: 4072			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Individu 59 (Crani)			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4062	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica: Sorres			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4061 Farceix a: 4072			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 59.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4063	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Altres	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Fusta			
Composició Artificial: Metall			
Color: Marró fosc	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques:			
És cobert per: 4064			
Farceix a: 4077			
És farcit per: 4065			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Caixa de fusta de l'individu 61.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4064	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica: Sorres			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques:			
Cobreix a: 4063-4065			
Farceix a: 4077			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la tomba de l'individu 61.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4065	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humà			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,72 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4064 Farceix a: 4063-4077			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 61. Inhumació perinatal en caixa de fusta.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4066	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humà			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,56 (en metres)	Cota Inferior:	1022,37 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4067 Farceix a: 4068-4076			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Individu 62. Es tracta de la inhumació d'un individu adult d'entre 25 i 35 anys, de sexe masculí, que presenta una fractura en un dels húmer.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4067	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica: Sorres			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4066 Farceix a: 4068-4076			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Farciment de la caixa de l'individu 62.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4068	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Altres	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Fusta			
Composició Artificial: Metall			
Color: Marró fosc	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)		Longitud: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Farceix a: 4076 És farcit per: 4066-4067			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Caixa de fusta de l'individu 62.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4069	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica: Sorres			
Composició Orgànica: Fusta, Os humà			
Composició Artificial: Ceràmica, Metall			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4070 És cobert per: 4000 Farceix a: 4071			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Farciment de la tomba de l'individu 66. No presenta restes de fusta ni de claus.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4070	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humà			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,76 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4069 Farceix a: 4071			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Individu 66. Es tracta d'un individu adult masculí d'una edat de 25-35 anys amb una estatura estimada de 163m.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4071	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4069-4070			
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)		Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Fossa de l'individu 66			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4072
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall	Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4061-4062		
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)	Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Fossa de l'individu 59		

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4073
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell	Definició: Farciment	
Textura:	Consistència:	
Composició Geològica: Sorres		
Composició Orgànica: Malacologia, Os humà		
Composició Artificial: Metall		
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4074 És cobert per: 4000 Farceix a: 4075		
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)	Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 60.		

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4074
Tipus d'U.E.: Estructura positiva	Definició: Inhumació	
Composició Geològica:		
Composició Orgànica: Os humà		
Composició Artificial:		
Color:	Cota Superior: 1022,75 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: És cobert per: 4073 Farceix a: 4075		
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)	Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Individu 60. Adult masculí 20-25 anys d'edat del qual no es van poder documentar els peus. Possible soldat enterrat amb el seu uniforme, ja que es va poder recuperar una sivella, 4 botons metàl·lics i una bala prop de les vèrtebres que li causà la mort.		

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4075
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall	Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4073-4074		
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)	Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Fossa de l'individu 60. Es van documentar alguns claus, però es creu que no es tracta d'un enterrament en caixa degut a la laxitud de les seves articulacions i a la forma còncava del cos.		

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4076
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall	Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4066-4067-4068		
Fase Cronològica: Època contemporània (XIX-XXI)	Datació: 1era meitat s.XIX	
Interpretació: Fossa de l'individu 62.		

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4077
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall	Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4063-4064-4065		
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)	Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 61.		

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4078	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva	Definició: Inhumació		
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,69 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4079 És tallat per: 4083 Farceix a: 4080			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 63. Es tracta d'un individu adult masculí de més de 60 anys d'edat.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4079	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell	Definició: Farciment		
Textura:	Consistència:		
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4078 És tallat per: 4083 Farceix a: 4080			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la tomba de l'individu 63.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4080	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall	Definició: Fossa		
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És tallat per: 4083 És farcit per: 4078-4079			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 63.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4081	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,60 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4082 És tallat per: 4033 Farceix a: 4083			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 64. Només es va recuperar la meitat inferior de l'individu: des de la columna lumbar fins als peus. Es tracta d'un individu adult femení d'edat indeterminada			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4082	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4081 És tallat per: 4033 Farceix a: 4083			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 64.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4083	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001-4078-4079-4080 És tallat per: 4033 És farcit per: 4081-4082			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 64.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4084	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,62 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4086 És tallat per: 4030 Farceix a: 4087			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 65. Es tracta d'un individu juvenil femení d'una edat d'uns 14 anys.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4085	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,57 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4086 És tallat per: 4030 Farceix a: 4087			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 72. Infant enterrat al costat l'individu 65.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4086	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4084-4085 És tallat per: 4030 Farceix a: 4087			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa dels individus 65 i 72.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4087	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És tallat per: 4030 És farcit per: 4084-4086-4085			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa dels individus 65 i 72.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4088	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humà			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4089 Farceix a: 4090			
Fase Cronològica:		Datació:	
Interpretació: Individu 67. No excavat ni documentat.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4089	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4088 Farceix a: 4090			
Fase Cronològica:		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 67.No excavat, ni documentat.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4090	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:		0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4088-4089			
Fase Cronològica:		Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 67. No excavat, ni documentat.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4091	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humà			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques:			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 68. Es tracta d'un individu infantil d'uns 7 anys d'edat i de sexe indeterminat. Degut al seu est de preservació tant precari no fou possible documentar-lo gràficament.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4092	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,81 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4001			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 69. Tan sols es va poder exhumar el crani, que no presentava connexió anatòmica. Es tractaria d'un individu adult femení de 35-45 anys d'edat.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4093	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,53 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4095 Farceix a: 4096			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 70.Perinatal			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4094	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1022,55 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4095 Farceix a: 4096			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Acumulació de restes humanes a l'oest de l'individu 70			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4095	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4093-4094 Farceix a: 4096			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa individu 70			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4096	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4093-4095-4094			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa individu 70			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4097	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4098 Farceix a: 4099			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 71. Tan sols s'identificà, sense exhumar-lo ni documentar-lo gràficament.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4098	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4097 Farceix a: 4099			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 71. No s'excavà.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4099	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4097-4098			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 71. No s'excavà.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4100	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques:			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 73. Només s'identificà (possiblement un individu infantil) , sense excavar ni documentar gràficament.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4101	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	1022,34 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud:	0,00 (en metres)	
Relacions Físiques:			
És cobert per: 4102 Farceix a: 4103			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 74. Tan sols s'ha identificat i s'ha començat a realitzar la seva documentació gràfica (planta).			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4102	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4101 Farceix a: 4103			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 74. Es va documentar un rosari de cadeneta amb el que fou enterrat aquest individu.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4103	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)		Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4101-4102			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 74.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4104	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humà			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 4105 Farceix a: 4106			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Individu 76. Només s'identificà, sense exhumar-lo ni documentar-lo gràficament.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4105	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició: Farciment	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior:	0,00 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)
Relacions Físiques: Cobreix a: 4104 Farceix a: 4106			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Farciment de la fossa de l'individu 76.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 4106	
Tipus d'U.E.: Estructura negativa/retall		Definició: Fossa	
Cota Superior: 0,00 (en metres)		Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Talla a: 4001 És farcit per: 4104-4105			
Fase Cronològica: Època moderna (XVI-XVIII)		Datació:	
Interpretació: Fossa de l'individu 76.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010			U.E.: 5001
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell	Definició:		
Textura: Llimosa	Consistència: Compacta		
Composició Geològica: Argiles, Llims, Pedres			
Composició Orgànica: Fauna			
Composició Artificial: Ceràmica			
Color: Marró clar	Cota Superior: 1019,82 (en metres)	Cota Inferior: 1019,50 (en metres)	
Relacions Físiques: Cobreix a: 5004-5003-5002			
Fase Cronològica: Baix medieval (XIII-XV)		Datació:	
Interpretació:			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010			U.E.: 5002
Tipus d'U.E.: Estructura positiva	Definició: Mur		
Composició Geològica: Pedres			
Composició Orgànica:			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1019,50 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 5001 Se li lliura: 5008-5004-5003			
Fase Cronològica: Món ibèric (VI ane-I ane)		Datació:	
Interpretació: Mur de pedra, lligat amb fang. Orientació N-S			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 5003	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició:	
Textura:		Consistència:	
Composició Geològica: Argiles			
Composició Orgànica: Carbons, Fauna			
Composició Artificial: Ceràmica, Metall			
Color: Marró fosc	Cota Superior: 1019,50 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: És cobert per: 5001 És lliura a: 5002			
Fase Cronològica: Món ibèric (VI ane-I ane)		Datació:	
Interpretació:			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 5004	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició:	
Textura: Argilosa		Consistència: Compacta	
Composició Geològica: Argiles			
Composició Orgànica: Carbons			
Composició Artificial: Ceràmica, Metall			
Color: Marró clar	Cota Superior: 1019,52 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: Cobreix a: 5007-5008-5006 És cobert per: 5001 És lliura a: 5002			
Fase Cronològica: Món ibèric (VI ane-I ane)		Datació:	
Interpretació:			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 5006	
Tipus d'U.E.: Estrat/nivell		Definició:	
Textura: Argilosa		Consistència: Compacta	
Composició Geològica: Argiles			
Composició Orgànica: Carbons, Fauna			
Composició Artificial: Ceràmica			
Color: Ocre	Cota Superior: 1019,38 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Relacions Físiques: És cobert per: 5004			
Fase Cronològica: Món ibèric (VI ane-I ane)		Datació:	
Interpretació:			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 5007	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Foc	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Carbons, Cendres			
Composició Artificial:			
Color: Taronja	Cota Superior: 1019,39 (en metres)	Cota Inferior: 0,00 (en metres)	
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques: És cobert per: 5004 És solidària amb: 5008			
Fase Cronològica: Món ibèric (VI ane-I ane)		Datació:	
Interpretació: Possible fogar o llar de foc.			

Nom Jaciment/Codi: CASTELL DE BESORA. STA. MARIA DE BESORA 2010		U.E.: 5008	
Tipus d'U.E.: Estructura positiva		Definició: Inhumació	
Composició Geològica:			
Composició Orgànica: Os humana			
Composició Artificial:			
Color:	Cota Superior: 1019,42 (en metres)	Cota Inferior: 1019,35 (en metres)	
Amplada: 0,00 (en metres)	Longitud: 0,00 (en metres)		
Relacions Físiques:			
És cobert per: 5004			
És lliura a: 5002			
És solidària amb: 5007			
Fase Cronològica: Món ibèric (VI ane-I ane)		Datació:	
Interpretació: Inhumació perinatal, possiblement ritual.			

ANNEX 3. INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

CB'10 UE4001

NUM.	OS	LAT.	EDAT	SEXE	PRESERVACIÓ	OBSERVACIONS
1	Mal·lar	D	A	I	gairebé sencer	
2	Mal·lar	D	A	I	gairebé sencer	
3	Mal·lar	E	A	I	sencer	
4	Mal·lar	E	A	I	sencer	
5	Mal·lar	E	A	I	gairebé sencer	
6	Occipital	x	A	I	fragment	
7	Occipital	x	SA	I	sencer	
8	Occipital	x	SA	I	fragment	
9	Occipital	x	A	I	fragment	
10	Occipital	x	A	I	fragment	
11	Occipital	x	I	I	fragment	
12	Occipital	x	A	I	gairebé sencer	
13	Frontal	D	I	I	fragment en contacte amb la òrbita	conté fragment de temporal
14	Frontal	D	I	I	fragment en contacte amb la òrbita	
15	Frontal	D	A	I	meitat dreta gairebé sencera	metòpic
16	Parietal	E	A	I	fragment	
17	Parietal	E	A	I	fragment	
18	Parietal	D	A	I	fragment en contacte amb frontal	
19	Parietal	E	A	I	fragment en contacte amb occipital	
20	Temporal	E	SA	I	gairebé sencer	
21	Temporal	E	A	I	gairebé sencer	
22	Temporal	D	A	I	gairebé sencer	
23	Temporal	D	A	I	fragment	
24	Temporal	E	pSA	I	sencer	
25	Temporal	D	I	I	fragment en contacte amb l'arc zigomàtic	
26	Temporal	D	I	I	fragment en contacte amb l'arc zigomàtic	
27	Temporal	D	SA	I	gairebé sencer	
28	Temporal	E	SA	I	fragment a nivell d'apòfisi mastoides	
29	Temporal	D	SA	I	fragment	
30	Temporal	E	A	I	fragment	
31	Crani	X	A	I	frontal gairebé sencer i parietals complets	
32	Crani	x	A	I	occipital i part de parietal dret	
33	Crani	x	A	I	part d'occipital i parietals	
34	Crani	x	A	pF	neurocrani gairebé sencer	
35	Crani	x	A	I	frontal, part parietal D, temporal D, occipital	
36	Clavícula	D	SA	I	sencer	
37	Clavícula	E	A	I	sencer, epífisi lateral fragmentada	
38	Clavícula	D	A	I	sencer	
39	Clavícula	D	A	I	gairebé sencer, epífisi lateral fragmentada	
40	Clavícula	E	SA	I	1/2 medial	

41	Clavícula	E	SA	I	1/2medial	
42	Clavícula	D	SA	I	sencer	
43	Clavícula	E	SA	I	sencer	
44	Estèrnum	x	A	I	manubri	
45	Estèrnum	x	A	I	cos	
46	Estèrnum	x	A	I	fragment inferior manubri	
47	Estèrnum	x	A	I	fragment cos	
48	Estèrnum	x	pSA	I	fragment manubri	
49	Húmer	E	A	I	sencer	
50	Húmer	D	A	I	1/2 distal	
51	Húmer	D	A	I	1/2 proximal	
52	Húmer	D	A	I	2/3 distal	
53	Húmer	D	A	I	1/3 proximal	
54	Húmer	D	A	pF	epífisi proximal	54 i 55 formen part del mateix individu
55	Húmer	D	A	pF	gairebé sencer, manca cap	molt estret i lleuger, probablement femella
56	Húmer	D	A	I	1/4 distal	
57	Húmer	D	SA	I	diàfisi gairebé sencera	57 i 390 formen part del mateix individu
58	Húmer	E	SA	I	1/3 distal, sense epífisi fusionada	
59	Húmer	D	A	I	1/2 distal	
60	Húmer	E	A	I	1/2 distal diàfisi	
61	Húmer	D	A	I	epífisi proximal	s'observa la placa epifisària
62	Húmer	I	A	I	fragment d'epífisi proximal	
63	Cúbit	D	A	I	3/4 proximal	
64	Cúbit	D	SA	I	1/2 proximal	s'observa la placa epifisària
65	Cúbit	D	A	I	falta fragment epífisi proximal	
66	Cúbit	D	A	I	1/4 diàfisi proximal en contacte amb epífisi	
67	Cúbit	E	A	I	1/4 proximal	careta articulació amb radi molt oberta. Separat per possible patologia
68	Cúbit	E	A	I	3/4 proximal	
69	Cúbit	D	A	I	1/2 proximal amb epífisi fragmentada	careta articular amb radi molt desgastada. Separat per possible patologia
70	Cúbit	E	A	I	1/2 proximal	osteòfits
71	Cúbit	D	A	I	1/2 proximal amb epífisi fragmentada	
72	Cúbit	E	A	I	1/2 proximal	osteòfits
73	Cúbit	E	A	I	1/2 diàfisi proximal en contacte amb epífisi	
74	Cúbit	E	SA	I	falta fragment distal	
75	Cúbit	D	SA	I	2/3 proximal, part proximal erosionada	
76	Cúbit	E	SA	I	1/2 proximal	
77	Cúbit	D	SA	I	sencer	està reconstruït
78	Radi	D	A	I	sencer	
79	Radi	D	A	pF	sencer	molt estret i lleuger, probablement femella
80	Radi	D	A	I	3/4 distal	
81	Radi	E	A	I	1/4 distal	
82	Radi	D	A	I	1/4 distal	

83	Radi	E	A	I	1/3 distal	
84	Radi	D	A	I	epífisi distal	
85	Radi	E	A	I	1/2 proximal	
86	Radi	D	A	I	1/3 proximal	marca a la tuberositat bicipital. Separat per possible patologia
87	Radi	D	A	I	fragment diàfisi	
88	Radi	pD	A	I	1/4 proximal	
89	Radi	I	SA	I	1/2 proximal	
90	Radi	D	SA	I	2/3 proximal, sense epífisi fusionada	
91	Radi	I	A	I	epífisi proximal	
92	Peroné	E	A	I	1/2 proximal	
93	Peroné	I	A	I	fragment diàfisi	
94	Peroné	I	A	I	fragment diàfisi	
95	Peroné	D	SA	I	1/4 distal	s'observa la placa epifisària
96	Peroné	I	A	I	epífisi proximal molt malmesa	
97	Peroné	D	A	I	2/3 diàfisi en contacte amb epífisi distal	97 i 99 formen part del mateix individu
98	Peroné	D	A	I	epífisi proximal	
99	Peroné	E	A	I	3/4 distal	97 i 99 formen part del mateix individu
100	Tíbia	E	A	I	1/2 proximal	insercions musculars molt marcades
101	Tíbia	D	A	I	3/4 proximal	insercions musculars molt marcades
102	Tíbia	I	A	I	fragment diàfisi	
103	Tíbia	E	A	I	fragment diàfisi amb forat nutrici visible	
104	Tíbia	E	A	I	1/2 distal amb epífisi fragmentada anteriorment	104 i 118 formen part del mateix individu
105	Tíbia	E	A	I	fragment diàfisi amb forat nutrici visible	
106	Tíbia	E	A	I	epífisi distal i part diàfisi	
107	Tíbia	E	SA	I	fragment proximal sense epífisi fusionada	
108	Tíbia	I	A	I	fragment plat tibial amb tuberositat anterior	
109	Tíbia	E	SA	I	1/2 proximal amb epífisi fragmentada	
110	Tíbia	D	SA	I	1/2 proximal	
111	Tíbia	D	A	I	epífisi distal amb part diàfisi	
112	Tíbia	E	A	I	3/4 distal, part d'epífisi fusionada	
113	Tíbia	D	A	I	diàfisi gairebé sencera	marques transversals. Separat per possible patologia
114	Tíbia	D	A	I	2/3 distal	114 i 116 formen part del mateix individu
115	Tíbia	D	A	I	fragment de diàfisi	
116	Tíbia	D	A	I	1/2 proximal, epífisi bastant erosionada	insercions musculars molt marcades. 114 i 116 formen part del mateix individu
117	Tíbia	D	SA	I	3/4 proximal sense epífisi fusionada	
118	Tíbia	E	A	I	1/2 proximal	crestes a la tuberositat anterior, marca . 104 i 118 formen part del mateix individu. Separat per possible patologia
119	Tíbia	E	A	I	diàfisi gairebé sencera	
120	Tíbia	I	A	I	fragment diàfisi	
121	Tíbia	D	A	I	epífisi distal	
122	Tíbia	I	A	I	fragment epífisi proximal	
123	Tíbia	D	A	I	sencer	
124	Fèmur	D	A	I	3/4 proximal	

125	Fèmur	D	A	I	3/4 distal	
126	Fèmur	D	A	I	epífisi proximal a partir de trocànter menor	
127	Fèmur	D	A	I	fragment diàfisi en contacte amb trocànter menor	
128	Tíbia	I	A	I	fragment diàfisi	
129	Fèmur	I	SA	I	1/2 distal	
130	Fèmur	D	A	I	diàfisi gairebé sencera	
131	Fèmur	I	A	I	fragment diàfisi	
132	Fèmur	E	A	I	fragment diàfisi	
133	Fèmur	E	A	I	3/4 distal, còndil medial fragmentat	133 i 141 formen part del mateix individu
134	Fèmur	D	SA	I	sencer, sense epífisis fusionades	
135	Fèmur	I	SA	I	3/4 proximal	
136	Fèmur	D	SA	I	sencer, extrem proximal molt erosionat	
137	Fèmur	E	SA	I	sencer, extrem distal molt erosionat	probablement mateix individu que 136
138	Fèmur	E	A	I	2/3 proximal, manca cap	
139	Fèmur	E	A	I	sencer	
140	Fèmur	E	A	I	1/4 distal, còndils erosionats	osteòfits
141	Fèmur	E	A	I	epífisi proximal a partir de trocànter menor	133 i 141 formen part del mateix individu
142	Fèmur	E	A	I	només manca epífisi proximal	
143	Fèmur	E	A	I	1/4 proximal (epífisi més part de diàfisi)	tall oblicu
144	Fèmur	E	A	I	1/2 distal, còndil medial erosionat	
145	Fèmur	E	A	I	diàfisi sencera	
146	Fèmur	E	A	I	epífisi proxima, còndil medial fragmentat	
147	Fèmur	E	A	I	1/2 distal	
148	Fèmur	D	A	I	diàfisi gairebé sencera	
149	Fèmur	I	A	I	fragment cap	
150	Fèmur	I	A	I	fragment cap	
151	Maxil·lar	x	A	I	gairebé sencer	
152	Maxil·lar	E	A	I	meitat de maxil·lar amb fragment de mal·lar	reabsorció alveolar a 26,27,28. Fístula 24
153	Maxil·lar	E	A	I	fragment	reabsorció alveolar a totes les dents excepte 21
154	Maxil·lar	E	A	I	fragment	manté 24,25 i 26
155	Maxil·lar	D	A	I	fragment	reabsorció alveolar excepte un premolar
156	Maxil·lar	D	A	I	fragment	
157	Maxil·lar	D	A	I	fragment	reabsorció alveolar a totes les dents
158	Maxil·lar	D	SA	I	fragment	65 i 66 en erupció
159	Maxil·lar	E	SA	I	fragment	63 i 65 en erupció. 64 visible
160	Maxil·lar	I	I	I	fragment	
161	Maxil·lar	E	A	I	fragment	reabsorció a tots excepte 24
162	Maxil·lar	I	I	I		
163	Coxal	E	A	I	fragment ilion + isquion	
164	Coxal	E	A	I	coxal sencer	osteòfits
165	Ilion	E	A	I	fragment ilion, cresta trencada	
166	Ilion	E	A	I	fragment ilion, foradada al mig	

167	Coxal	E	A	I	coxal amb ilion fragmentat	osteòfits. Separat per possible patologia
178	Coxal	D	A	I	manca pubis i la cresta ilíaca està fragmentada	
168	Ilion	E	SA	I	sencer	
169	Ilion	E	SA	I	sencer, una mica erosionat	
170	Ilion	D	SA	I	cresta ilíaca fragmentada	
171	Isquion	E	SA	I	sencer	
172	Isquion	E	SA	I	sencer	
173	Isquion	E	A	I	gairebé sencer	
174	Isquion	D	A	I	gairebé sencer	
175	Isquion	D	A	I	gairebé sencer	
176	Isquion	D	SA	I	sencer	
177	Isquion	D	SA	I	sencer	
179	Ilion	E	A	I	fragment sencer	
180	Isquion	E	SA	I	sencer	
181	Ilion	E	A	I	fragment ilion	
182	Ilion	D	A	I	fragment en contacte amb careta d'articulació amb sacre	
183	Ilion	D	SA	I	fragment en contacte amb la cavitat acetabular	
184	Pubis	E	A	I	símfisi púbica	
185	Pubis	D	SA	I	símfisi púbica	
186	Pubis	D	A	I	símfisi púbica	
187	Ilion	I	SA	I	fragment cresta ilíaca	
188	Ilion	I	A	I	fragment cresta ilíaca	
189	Ilion	I	A	I	fragment cresta ilíaca	
190	Ilion	I	I	I	fragment cresta ilíaca	
191	Calcani	E	A	I	sencer	
192	Calcani	E	A	I	sencer	
193	Calcani	E	SA	I	sencer, erosionat	
194	Calcani	E	A	I	fragment posterior	
195	Tal·lus	E	A	I	sencer	
196	Tal·lus	E	A	I	sencer	
204	Navicular	E	A	I	sencer	
205	Navicular	E	A	I	sencer	
197	I cuneiforme	E	A	I	sencer	
198	I cuneiforme	E	A	I	sencer	
199	I cuneiforme	E	A	I	sencer	
200	I cuneiforme	E	A	I	sencer, una mica erosionat	
201	Cuboides	E	A	I	sencer	
202	Cuboides	E	A	I	sencer	
203	Cuboides	E	A	I	sencer	
204	Calcani	D	A	I	sencer	
205	Calcani	D	A	I	sencer	
206	Calcani	D	A	I	sencer	

207	Tal·lus	D	A	I	sencer	
208	Tal·lus	D	A	I	sencer	
209	Tal·lus	D	A	I	sencer, bastant erosionat	
210	Tal·lus	D	A	I	sencer	
211	Tal·lus	D	A	I	sencer	
212	Navicular	D	A	I	sencer	
213	Navicular	D	A	I	falta extrem medial	
214	Navicular	D	A	I	sencer	
215	Navicular	D	A	I	meitat lateral	
216	I cuneiforme	D	A	I	sencer	
218	I cuneiforme	D	A	I	sencer	
219	III cuneiforme	D	A	I	sencer	
220	Cuboides	D	A	I	sencer	
221	Cuboides	D	A	I	sencer	
222	Cuboides	D	A	I	sencer	
223	Escàpula	E	A	I	vora externa	
224	Escàpula	E	A	I	fragment de vora externa i cavitat glenoidea	
225	Escàpula	E	A	I	fragment de vora externa en contacte amb cavitat glenoidea	
226	Escàpula	D	A	I	cavitat glenoidea, part vora externa i inici apòfisi coracoides	
227	Escàpula	D	A	I	sencera	
228	Escàpula	D	SA	I	vora externa, cavitat glenoidea i fragment acromion	
229	Escàpula	D	A	I	cavitat glenoidea i apòfisi coracoides	
230	Escàpula	D	A	I	fragment cavitat glenoidea i apòfisi coracoides	
231	Escàpula	D	A	I	cavitat glenoidea i fragment acromion	
232	Escàpula	D	A	I	fragment acromion	
233	Escàpula	D	A	I	fragment acromion	
235	Escàpula	D	A	I	fragment acromion	
234	Escàpula	D	A	I	fragment acromion	
236	Escàpula	E	A	I	fragment de vora interna en contacte amb acromion	
237	Escàpula	D	A	I	fragment de vora interna en contacte amb acromion	
238	Escàpula	E	SA	I	vora externa	
239	Escàpula	D	A	I	fragment acromion en contacte amb cos escàpula	
240	Escàpula	D	A	I	apòfisi coracoides	
241	Escàpula	I	A	I	fragment apòfisi coracoides	
242	Escàpula	I	A	I	fragment apòfisi coracoides	
243	Ròtula	E	A	I	sencera	osteòfits i marques profundes de lligaments. Separat per possible patologia
244	Ròtula	D	A	I	sencera	molt gran
245	Ròtula	D	A	I	sencera, una mica erosionada a la part inferior	
246	Ròtula	pE	A	I	fragment lateral	
247	Ròtula	D	A	I	sencera	irregularitat a l'extrem medial. Separat per possible patologia
248	Ròtula	E	A	I	falta fragment inferior	
249	Ròtula	D	SA	I	falta fragment inferior	

250	Ròtula	E	A	I	falta fragment inferior	
251	Ròtula	pE	A	I	fragment lateral	
252	Mandíbula	x	A	pM	sencer amb apòfisis coronoides fragmentades en ambdós costats	reabsorció alveolar a totes les dents, individu d'edat avançada
253	Mandíbula	x	A	pF	falta branca ascendent esquerra	reabsorció alveolar a totes les dents, individu d'edat avançada
254	Mandíbula	E	A	pF	meitat esquerra sencera	manté 36, 37 i 38, pèrdua post-mortem de 33, 34 i 35
255	Mandíbula	E	A	I	fragment esquerre amb símfisi mentoniana	manté 36 molt desgastada
256	Mandíbula	E	A	I	fragment de cos mandibular	manté 36, 37 i 38 en erupció
257	Mandíbula	E	A	I	fragment de cos mandibular	manté 34, 36, 37 i 38 en erupció
258	Mandíbula	x	A	I	símfisi mentoniana	
259	Mandíbula	E	SA	I	fragment de cos mandibular	manté 74, 75 i 36
260	Mandíbula	E	A	I	còndil	
261	Mandíbula	x	SA	I	falta fragment esquerre	molar en erupció, pèrdua post-mortem de la resta de dents
262	Mandíbula	D	A	I	fragment de cos mandibular i branca ascendent fins apòfisi coronoides	reabsorció alveolar a partir de molars
263	Mandíbula	D	SA	I	fragment de cos mandibular i branca ascendent	molar en erupció
264	Mandíbula	D	A	pM	branca ascendent amb còndil erosionat	
265	Mandíbula	E	A	pM	goni amb fragment de cos mandibular i branca ascendent	
266	Mandíbula	E	A	pM	goni amb fragment de cos mandibular	insercions musculars goni molt marcades
267	Mandíbula	E	A	pM	goni amb fragment de cos mandibular i branca ascendent	insercions musculars goni molt marcades
268	Mandíbula	E	A	I	còndil	
269	Mandíbula	E	A	pM	branca ascendent	
270	Mandíbula	x	A	I	símfisi mentoniana	
271	Mandíbula	E	A	I	còndil	
272	Mandíbula	D	A	I	fragment de cos mandibular	
273	Mandíbula	D	A	I	fragment de cos mandibular	reabsorció alveolar a totes les dents
274	Mandíbula	x	SA	I	símfisi mentoniana	incisives en erupció
275	Mandíbula	E	SA	I	fragment cos mandibular	manté 74 i 75. 36 en erupció
276	II metacarp	E	A	I	sencer	
277	II metacarp	E	A	I	sencer	
278	II metacarp	D	A	I	epífisi proximal	
279	II metacarp	D	A	I	falta epífisi distal	
280	III metacarp	D	A	I	sencer	
281	IV metacarp	D	A	I	sencer, placa epifisària visible	
282	IV metacarp	E	A	I	sencer	
283	V metacarp	E	A	I	sencer	
284	V metacarp	E	A	I	sencer	
285	I metatars	E	A	I	sencer	
286	I metatars	D	A	I	sencer	
287	I metatars	D	A	I	sencer, amb epífisi distal erosionada	
288	I metatars	E	SA	I	fragmentat	té un sortint posterior. Separat per possible patologia
289	I metatars	D	A	I	epífisi proximal	
290	V metatars	E	A	I	1/2 proximal	
291	V metatars	E	A	I	sencer	

292	V metatars	D	A	I	epifisi proximal	
293	V metatars	E	A	I	falta epifisi distal	
294	V metatars	E	A	I	sencer	osteòfits
295	V metatars	E	A	I	sencer	
296	V metatars	D	A	I	sencer	
297	V metatars	D	A	I	falta epifisi distal	
298	V metatars	D	A	I	sencer	
299	IV metatars	D	A	I	sencer	
300	IV metatars	D	A	I	1/2 proximal	
301	IV metatars	D	A	I	falta epifisi distal	
302	IV metatars	D	SA	I	sencer, amb epifisi proximal una mica erosionada	
303	IV metatars	D	A	I	1/2 proximal	
304	IV metatars	D	SA	I	sencer, sense epifisi fusionada	
305	II metatars	D	SA	I	sencer, sense epifisi fusionada	
306	III metatars	D	A	I	sencer	
307	III metatars	E	A	I	falta epifisi distal	
308	III metatars	D	A	I	falta epifisi distal	
309	III metatars	E	A	I	falta epifisi distal	
310	II metatars	E	A	I	sencer, epifisi distal una mica erosionada	
311	II metatars	E	A	I	falta epifisi distal	
312	II metatars	D	A	I	sencer	
313	II metatars	E	A	I	sencer	
314	II metatars	D	A	I	sencer	
315	II metatars	E	A	I	sencer	
316	V metatars	D	A	I	falta fragment lateral de l'epifisi proximal	
317	V metatars	I	SA	I	sencer, sense epifisi fusionada	
318	V metatars	E	SA	I	sencer, sense epifisi fusionada	
319	III metacarp	D	A	I	sencer	
320	III metacarp	D	A	I	sencer	
321	V metacarp	E	SA	I	sencer, sense epifisi fusionada	
322	V metacarp	D	SA	I	sencer, sense epifisi fusionada	
323	V metacarp	D	A	I	falta epifisi distal	
324	III metacarp	E	A	I	falta fragment epifisi distal	
325	Falange	I	A	I	falange medial i distal fusionades	Separat per possible patologia
326	Isquion	D	SA	I	sencer	
327	Os gran	D	A	I	sencer	
328	Os gran	E	A	I	sencer	
329	Os gran	D	A	I	sencer	
330	Escafoides	E	A	I	sencer	
331	Escafoides	D	A	I	sencer	
332	Escafoides	E	A	I	sencer	
333	Semilunar	D	A	I	sencer	

334	Semilunar	E	A	I	sencer
335	Semilunar	E	A	I	sencer
336	I metacarp	D	A	I	sencer
337	Ilion	E	SA	I	fragment a nivell de l'escotadura ciàtica.
338	Ilion	I	SA	I	fragment cresta iliaca en contacte amb careta articular del sacre
339	Estèrnum	x	A	I	fragment cos
340	Estèrnum	x	A	I	fragment manubri
341	Ròtula	I	A	I	fragment
342	Pubis	D	SA	I	fragment en contacte amb la cavitat acetabular
343	Húmer	I	A	I	fragment de cap
344	Tíbia	D	A	I	epífisi distal
345	Peroné	D	A	I	epífisi distal
346	Peroné	D	A	I	fragment d'epífisi distal
347	Mandíbula	D	A	I	fragment apòfisi coronoides
348	Mandíbula	E	SA	I	fragment branca ascendent
349	Escàpula	I	A	I	fragment acromion en contacte amb cos escàpula
350	Escàpula	E	SA	I	fragment
351	Escàpula	D	A	I	fragment acromion
352	Escàpula	D	A	I	fragment acromion
353	Esfenoides	x	SA	I	fragment
354	Esfenoides	x	SA	I	fragment
355	Frontal	D	A	I	fragment en contacte amb òrbita
356	Esfenoides	D	A	I	fragment
357	Esfenoides	E	A	I	fragment
358	Esfenoides	E	A	I	fragment
359	Clavícula	D	A	I	epífisi medial
360	Clavícula	E	A	I	fragment diàfisi
361	Clavícula	D	A	I	fragment diàfisi
362	Clavícula	E	A	I	epífisi medial erosionada
363	Clavícula	D	A	I	fragment diàfisi lateral
364	Clavícula	I	A	I	fragment diàfisi
365	Clavícula	I	A	I	fragment diàfisi
366	Calcani	E	A	I	fragment posterior
367	Navicular	D	A	I	falta fragment lateral
368	III cuneiforme	D	A	I	fragment
369	Isquion	D	SA	I	sencer
370	Ganxós	E	A	I	sencer
371	Ganxós	D	A	I	sencer
372	Escafoides	D	A	I	sencer
373	Semilunar	D	A	I	sencer
374	Semilunar	D	A	I	sencer
375	Pisiforme	D	A	I	sencer

376	Pisiforme	I	A	I	sencer	
377	Ganxós	D	A	I	sencer, una mica erosionat	
378	Trapezoide	D	A	I	sencer	
379	Trapezi	D	A	I	sencer	
380	Navicular	E	A	I	sencer	
381	Cuboides	E	A	I	sencer	
382	III metatars	E	A	I	sencer	
383	Radi	E	SA	I	diàfisi	
384	Radi	E	SA	I	1/2 distal	
385	Radi	I	SA	I	diàfisi	
386	Radi	E	SA	I	3/4 distal	
387	Radi	I	SA	I	fragment diàfisi	
388	Radi	I	SA	I	sencer	
389	Peroné	I	SA	I	fragment diàfisi	
390	Húmer	D	SA	I	fragment diàfisi proximal	57 i 390 formen part del mateix individu
391	Fèmur	E	SA	I	1/2 proximal	
392	Tíbia	I	SA	I	fragment proximal	
393	Tibia	I	SA	I	fragment proximal	
394	Tibia	I	SA	I	fragment proximal	
395	Tibia	I	SA	I	fragment proximal	
396	Occipital	D	SA	I	pars basilaris	
397	Occipital	E	SA	I	pars basilaris	

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.062		CER.COMUNA OXIDADA	INDETERMINAT					2	
4.062		CER.COMUNA REDUÏDA	INDETERMINAT					1	
4.062		CER. COMUNA REDUÏDA ROM	GERRA	1					
4.062		CER.COMUNA REDUÏDA ROM	GERRA	1					
4.062		CER. VIDRIADA PLUMBÍFERA	INDETERMINAT					1	
4.062		CER. VIDRIADA VERDA	GERRETA	1					
4.062		FERRO	CLAUS				13		
4.062		BRONZE	MEDALLA				1		

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.064		FERRO	CLAUS				1		

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.067		MALACOLOGIA	CARGOLÍ				2		
4.067		FERRO	CLAUS				3		
4.067		FERRO	INDETERMINAT				3		AL COSTAT DEL MANUBRI DE L'INDIV 62
4.067		BRONZE	MONEDA				1		
4.067		FUSTA	CAIXA				1		
4.067		TEIXIT	INDETERMINAT				2		A L'ALÇADA DEL MANUBRI DE L'INDIV 62
4.067		TEIXIT	INDETERMINAT				2		SOTA EL CRANI DE L'INDIVIDU 62

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.069		CER.COMUNA OXIDADA MOD.	INDETERMINAT					1	
4.069		CER. REFLEX METÀL·LIC	ESCUDELLA		1				HA PERDUT LA DECORACIÓ
4.069		FUSTA	CAIXA				1		
4.069		VIDRE	INDETERMINAT				1		
4.069		BRONZE	BOTÓ				1		

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.073		FERRO	CLAUS				6		
4.073		FERRO	SIVELLA				3		3 FRAGMENTS DE 2 SIVELLES
4.073		FERRO	INDETERMINAT				1		
4.073		METALL INDETERMINAT	BOTÓ				3		DECORACIÓ INCISA MOTIUS RADIALS
4.073		PLOM	BALA				1		
4.073		BRONZE	BOTÓ				1		
4.073		TEIXIT	INDETERMINAT				1		
4.073		MICROFAUNA	INDETERMINAT				1		

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.079		FERRO	CLAUS				4		

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	CLASSI	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
4.102		BRONZE	ROSARI				1		ROSARI DE CADENETA

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
5.001		CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	GERRA	1					
5.001		CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	INDETERMINAT	1					
5.001		CER.COMUNA IBÈRICA OXIDADA	INDETERMINAT					7	PASTA BISCUITADA
5.001		CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	INDETERMINAT					12	
5.001		CER.COMUNA REDUÏDA IBÈRICA	INDETERMINAT					1	
5.001		CER. ROM. AFRICANA DE CUINA	INDETERMINAT					1	
5.001		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	PLAT	1					
5.001		CER. COM. OXIDADA ROMANA	INDETERMINAT		1				
5.001		CER. COM. OXIDADA ROMANA	INDETERMINAT					34	
5.001		CER.COM.OXID.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					3	
5.001		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	CÀNTIR				1		BROC
5.001		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	INDETERMINAT					5	
5.001		CER. COM.RED.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					8	
5.001		CER. VIDRIADA GÒTICA	INDETERMINAT					1	
5.001		CER. VIDRIADA INDETERMINADA	INDETERMINAT	1					
5.001		CER. VIDRIADA INDETERMINADA	INDETERMINAT					1	
5.001		CER. VIDRIADA VERDA	INDETERMINAT		1				
5.001		CER. VIDRIADA VERDA	INDETERMINAT					3	
5.001		CER. VIDRIADA MELADA	GERRETA	1					
5.001		CER. VIDRIADA MELADA	TAPADORA	1					
5.001		CER. VIDRIADA MELADA	INDETERMINAT		1				
5.001		CER. VIDRIADA MELADA	GERRETA			1			
5.001		CER. VIDRIADA MELADA	INDETERMINAT					7	
5.001		CER. VIDRIADA PLUMBÍFERA	PLAT	1					
5.001		CER. VIDRIADA PLUMBÍFERA	TAPADORA	1					
5.001		CER. VIDRIADA PLUMBÍFERA	INDETERMINAT					9	
5.001		CER. VIDRIADA VERDA	SERVIDORA	1					
5.001		CER. VIDRIADA VERDA	INDETERMINAT					4	
5.001		CER. VIDRIADA JASPIADA	ESCUDELLA		1				GROC DECORAT AMB PLUMBÍFER
5.001		CER. VIDRIADA PINTADA	INDETERMINAT					1	PLUMBÍFER PINTAT EN GROC
5.001		CER. VIDRIADA INDETERMINADA	TAPADORA	1					
5.001		CER. VIDRIADA INDETERMINADA	INDETERMINAT					3	VERNÍS MOLT MALMÈS
5.001		PISA INDETERMINADA	INDETERMINAT					2	HA PERDUT EL VERNÍS
5.001		PISA BLANCA	INDETERMINAT					2	
5.001		CER. VERD I MORAT	PLAT	1					
5.001		CER. BLAVA CATALANA	INDETERMINAT					2	
5.001		CER. REFLEX METÀL·LIC	INDETERMINAT					1	

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
5.001		MATERIAL CONSTRUCTIU	INDETERMINAT				3		
5.001		FAUNA	DENT				1		
5.001		FAUNA	INDETERMINAT				5		
5.001		FERRO	INDETERMINAT				1		

INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

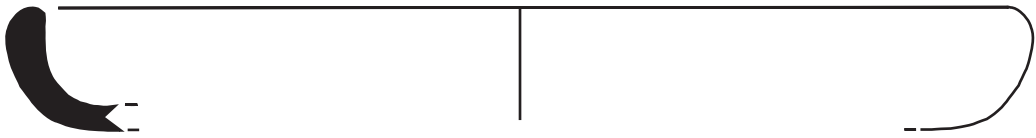
U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
5.003	1	CAMPANIANA B	Lamboglia 5	1					
5.003	2	CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	PLAT	1					IMITACIÓ LAMBOGLIA 5
5.003		CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	INDETERMINAT					2	PASTA BISCUITADA
5.003		CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	INDETERMINAT					6	
5.003		CER. COM. IBER.PASTA MIXTA	INDETERMINAT					7	
5.003	3	CER.COMUNA REDUÏDA IBÈRICA	GERRETA	1					GERRETA BITRONCOCÒNICA
5.003		CER.COMUNA REDUÏDA IBÈRICA	INDETERMINAT					9	
5.003		CER. COM. OXIDADA ROMANA	PLAT-TAPADORA	1					
5.003		CER. COM. OXIDADA ROMANA	PLAT-TAPADORA	1					
5.003		CER. COM.OXI.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					9	
5.003		CER. COM. OXIDADA ROMANA	INDETERMINAT					1	
5.003		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	PLAT	1					
5.003		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	INDETERMINAT					8	
5.003		CER. COM.RED.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					1	
5.003		CER. VIDRIADA VERDA	INDETERMINAT					1	
5.003		MICROFAUNA	INDETERMINAT				1		
5.003		FAUNA	DENTS				2		
5.003		FAUNA	INDETERMINAT				8		
5.003		MALACOLOGIA	GLICIMERIS				2		
5.003		FERRO	GANXO				2		
5.003		FERRO	INDETERMINAT				1		

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
5.004	1	CAMPANIANA A	LAMBOGLIA 23		1				
5.004	2	CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	PLAT	1					IMITACIÓ LAMBOGLIA 5
5.004		CER.COMUNA OXIDADA IBÈRICA	INDETERMINAT					5	
5.004		CER.COM.OX.IBER.ENG BLANCA	INDETERMINAT					1	
5.004		CER.COMUNA REDUÏDA IBÈRICA	INDETERMINAT					3	
5.004		CER. COM. IBER.PASTA MIXTA	INDETERMINAT					10	
5.004		CER. COM. OXIDADA ROMANA	INDETERMINAT					5	
5.004		CER. COM.RED.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT		2				
5.004		CER. COM.RED.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					5	
5.004		CER. COM.OXI.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					5	
5.004		CER. COM. OXIDADA ROMANA	INDETERMINAT					8	
5.004		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	INDETERMINAT					11	
5.004		CER. VIDRIADA PLUMBÍFERA	INDETERMINAT					1	
5.004		CER. VIDRIADA MARRÓ	INDETERMINAT					1	
5.004		FAUNA	DENT				4		
5.004		FAUNA	FALANGETA PORC				1		
5.004		FAUNA	INDETERMINAT				4		

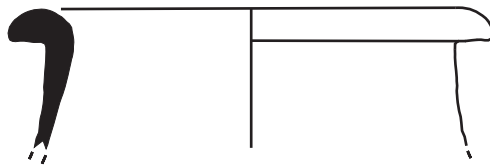
INVENTARI MATERIAL CASTELL DE BESORA (CB'10)

U.E.	NÚM. INV.	CLASSE	TIPUS	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	INFORMES	OBSERVACIONS
5.006		CAMPANIANA A	PLAT					3	
5.006		CER.COMUNA OXIDADA IBÉRICA	INDETERMINAT					3	
5.006		CER. COM. OXIDADA ROMANA	PLAT	1					
5.006		CER. COM. OXIDADA ROMANA	INDETERMINAT					3	
5.006		CER. COM.OXI.GROLL.ROMANA	INDETERMINAT					6	
5.006		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	GERRA	1				2	
5.006		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	INDETERMINAT					2	
5.006		CER. COM. REDUÏDA ROMANA	INDETERMINAT		1				
5.006		FAUNA	INDETERMINAT				2		
5.006		FAUNA	FALANGE PORC				1		

ANNEX 4.DIBUIX DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

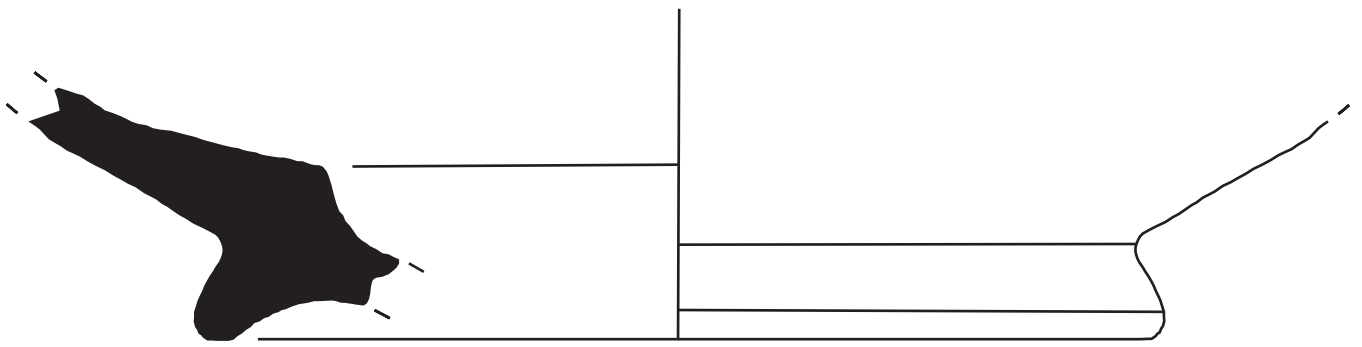

CB'10-5003/1

CB'10-5003/3

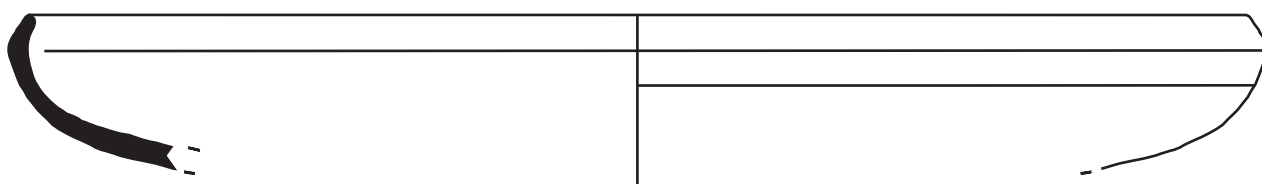

CB'10-5004/1

CB'10-5004/2

0 5 cm

CB'10-5003/2

Jaciment: Castell de Besora 2010
Num. d'inventari: CB'10-5003/2

LÀMINA 3

ANNEX 5.DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FOTO 1: Sondeig 4, sector sud i sud-est del campanar. Inici excavació 2010

FOTO 2: Sondeig 4, sector est del campanar. Inici excavació 2010

FOTO 3: Treballs de preparació pel "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia". 2010

FOTO 4: Treballs de preparació pel "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia". 2010

FOTO 5: Treballs de preparació pel "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia". 2010

FOTO 6: Presentació a l'Ajuntament de Besora del "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia".

FOTO 7: Vista general procés excavació, amb els participants al "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia".

FOTO 8: Vista general procés excavació, amb els participants al "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia".

FOTO 9: Vista general procés excavació, amb els participants al "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia".

FOTO 10: Vista general procés excavació, amb els participants al "VI curs de paleopatologia: tafonomia i pseudopatologia".

FOTO 12: Foto general de l'agrupació d'ossos humans amb els individus 59 (a l'esquerra) i 69 (a la dreta)

FOTO 12: Detall del crani de l'individu 59.

FOTO 33: Procés excavació individu 60.

FOTO 14: Procés excavació individu 60.

FOTO 45: Procés excavació individu 60.

FOTO 16: Procés excavació individu 60.

FOTO 57: Individu 60

FOTO 18: Detall botó recuperat en l'individu 60

FOTO 69: Detall individu 60. Presenta unes lesions per arma de foc a la zona lateral esquerra del coll

FOTO 20: Detall individu 60. Presenta unes lesions per arma de foc a la zona lateral esquerra del coll. Es localitza el projectil de plom.

FOTO 27: Detall del projectil allotjat al costat vèrtebres

FOTO 22: Detall de les lesions ocasionades pel projectil

FOTO 23: Procés excavació individu 61.

FOTO 24: Procés excavació individu 61.

FOTO 23: Individu 61.

FOTO 24: Individu 61..

FOTO 23: Estudi de laboratori "in situ" a Santa Maria de Besora de l'individu 61.

FOTO 24: Estudi de laboratori "in situ" a Santa Maria de Besora de l'individu 61.

FOTO 25: Procés excavació individu 62.

FOTO 26: Procés excavació individu 62. Al costat i a la part dreta del coll es va recuperar una medalla

FOTO 27: Procés excavació individu 62.

FOTO 28: Procés excavació individu 62. Al costat i a la part dreta del coll es va recuperar una medalla

FOTO 29: Individu 62.

FOTO 30: Individu 62.

FOTO 31: Individu 63.

FOTO 32: Individu 63.

FOTO 34: Individu 64.

FOTO 35: Procés excavació individus 65 i 72.

FOTO 36: Procés excavació individus 65 i 72.

FOTO 37: Individus 65 i 72.

FOTO 38: Individus 65 i 72.

FOTO 39: Individus 65 i 72.

FOTO 40: Inici procés excavació individu 66 (a l'esquerra de la imatge).

FOTO 41: Procés excavació individu 66.

FOTO 42: Procés excavació individu 66.

FOTO 43: Procés excavació individu 66.

FOTO 44: Procés excavació individu 66.

FOTO 45: Procés excavació individu 66. Associat a l'enterrament hi havia un botó de metall situat sobre la 6ª costella esquerra.

FOTO 46: Procés excavació individu 66.

FOTO 47: Procés excavació individu 66.

FOTO 48: Individu 66.

FOTO 49: Individu 66.

FOTO 50: Individu 69 a la part central.

FOTO 51: Procés excavació individu 70.

FOTO 52: Individu 70.

FOTO 53: Individu 70.

FOTO 54: Inici excavació individu 74.

FOTO 55: Procés d'excavació individu 74 (no s'ha exhumat, ni estudiat)

FOTO 56: Vista general Sondeig 5. Tasques de neteja i re- excavació de la cala

FOTO 57: Vista general Sondeig 5. Tasques de neteja i re- excavació de la cala

FOTO 58: Angle sud- est del Sondeig 5. Documentació de la possible llar de foc UE 5007 i el nivell d'ús UE 5006.

FOTO 59: : Angle sud- est del Sondeig 5. Localització de ceràmica de vernís negre Campaniana A, en la UE 5006

FOTO 60: Angle sud-est del Sondeig 5. Localització de la llar de foc UE 5007

FOTO 61: Angle sud-est del Sondeig 5. Neteja de la llar de foc UE 5007

FOTO 62: Angle sud- est del Sondeig 5. Vista detall de la llar de foc UE 5007, del nivell d'ús UE 5006 i, a redós del mur UE 5002, la localització de la inhumació UE 5008. Des del S.

FOTO 63: Angle sud- est del Sondeig 5. Vista detall de la llar de foc UE 5007, del nivell d'ús UE 5006 i, a redós del mur UE 5002, la localització de la inhumació UE 5008. Des del N.

FOTO 64: Detall inhumació UE 5008

FOTO 65: Infraestructura per excavar inhumació UE 5008.

FOTO 66: Procés d'excavació de la inhumació UE 5008

FOTO 67: Procés d'excavació de la inhumació UE 5008

FOTO 68: Procés d'excavació de la inhumació UE 5008

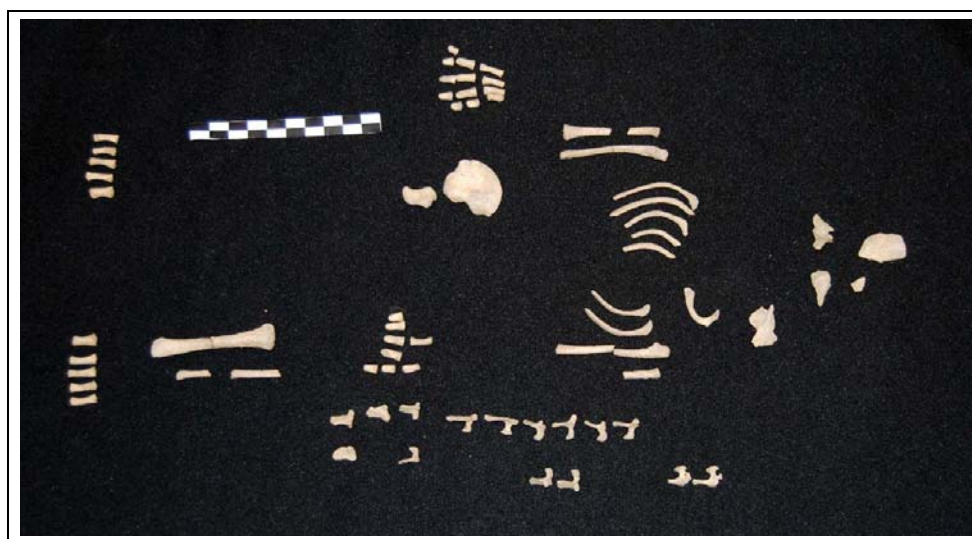

FOTO 69: Reconstrucció al laboratori de l'individu UE 5008.

FOTO 70: Finalització excavació UE 5008 i part de la UE 5006. La UE 5007 només es neteja en planta.

FOTO 71: Finalització excavació UE 5008 i part de la UE 5006. La UE 5007 només es neteja en planta.

FOTO 72: Medalla localitzada com a guarniment de l'individu 59 (*ante quem* 1840)

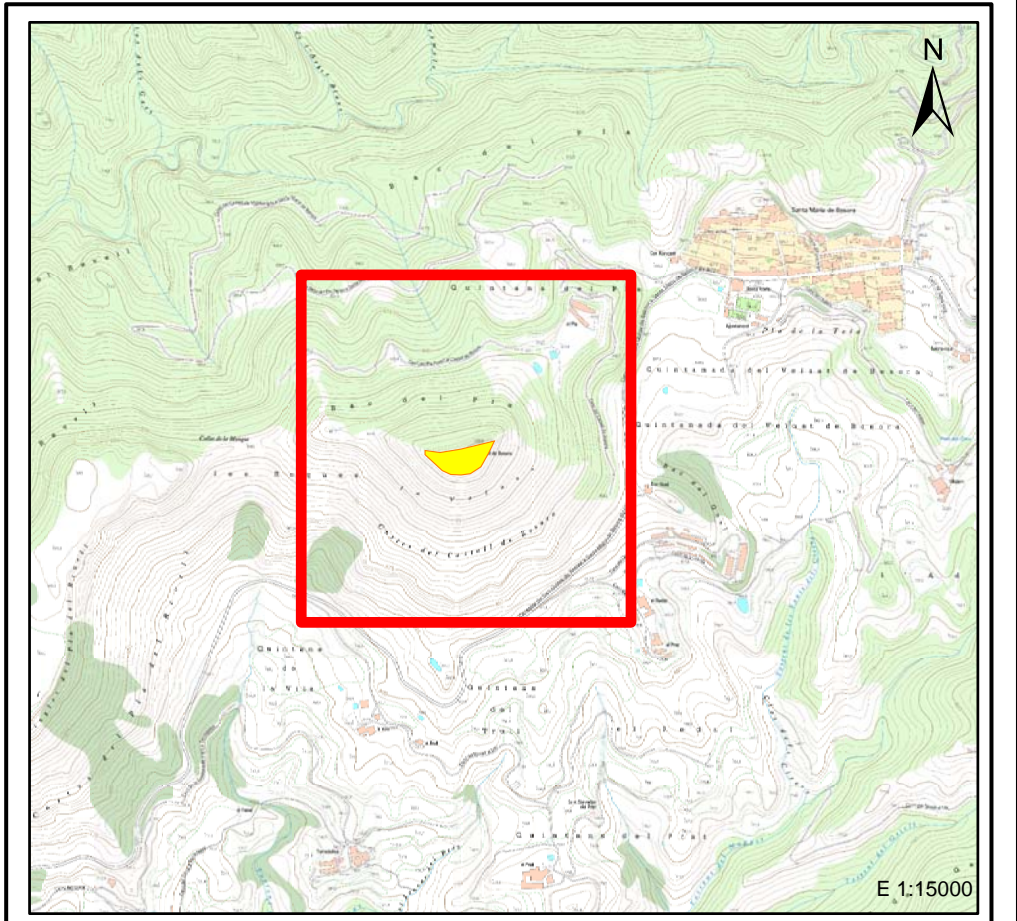

FOTO 73: Probable moneda localitzada associada a l'individu 62

FOTO 74: Rosari de cadeneta (*ante quem* 1759)

ANNEX 6. DOCUMENTACIÓ CARTOGRÀFICA I PLANIMÈTRICA

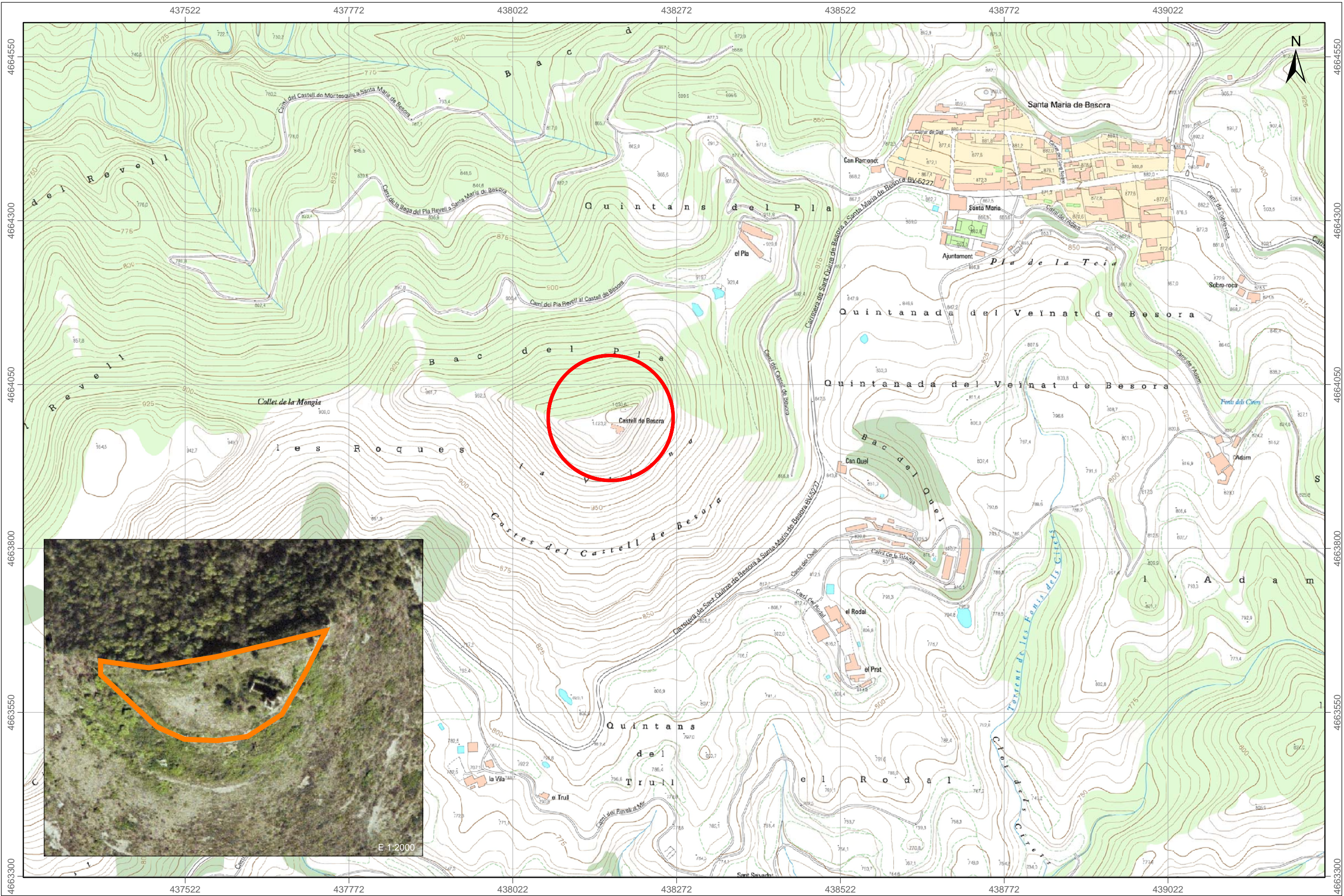

NOM DEL PROJECTE:
Intervenció Arqueològica al Castell de Besora 2005-2007

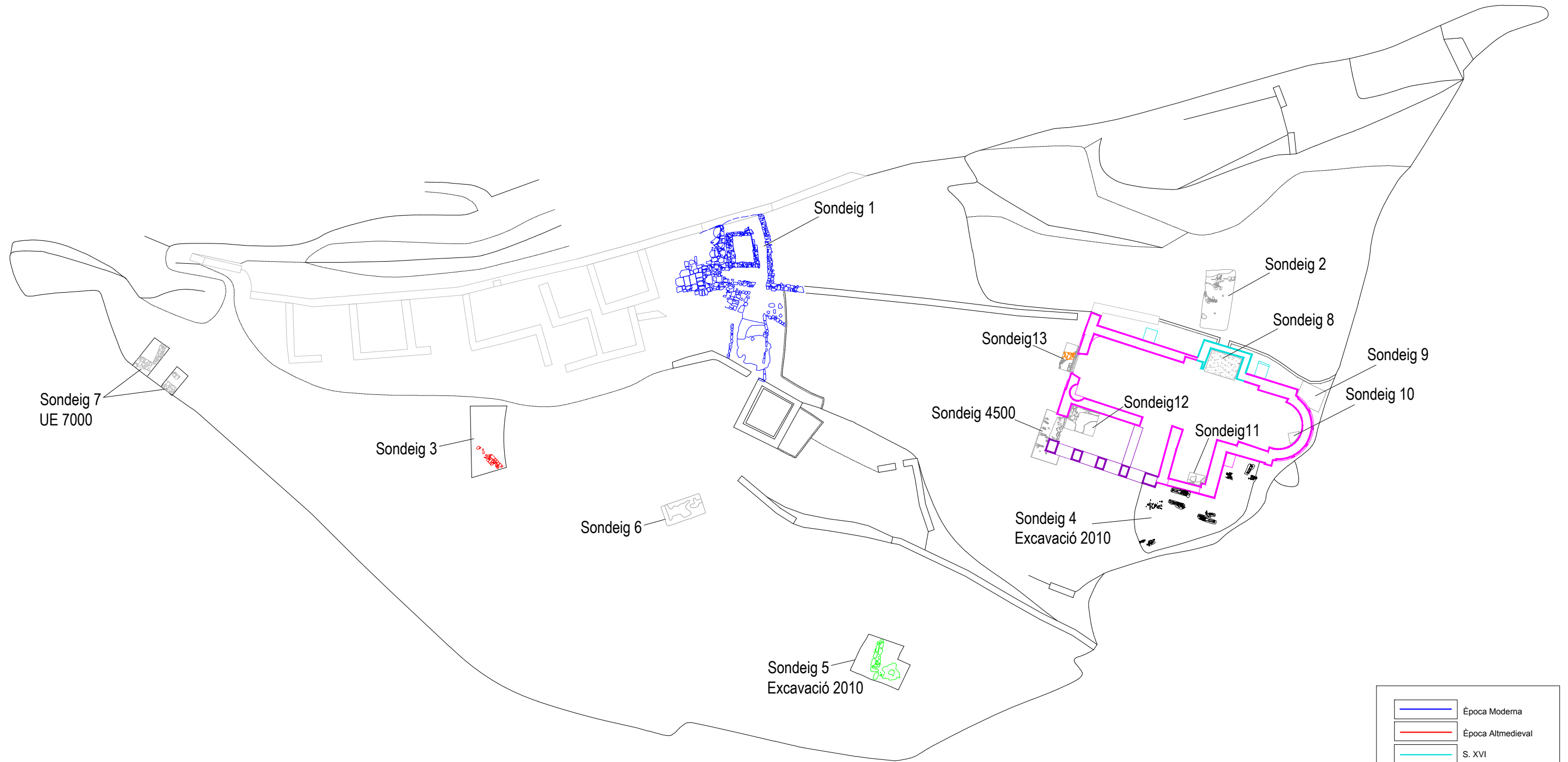
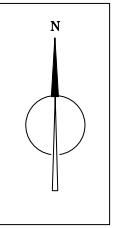
MUNICIPI:
Santa Maria de Besora (Osona)

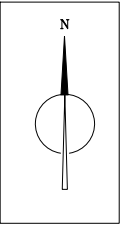
Escala Numèrica 1:2.500 Escala Gràfica 0 12.5 25 50 75 100 125 Metres

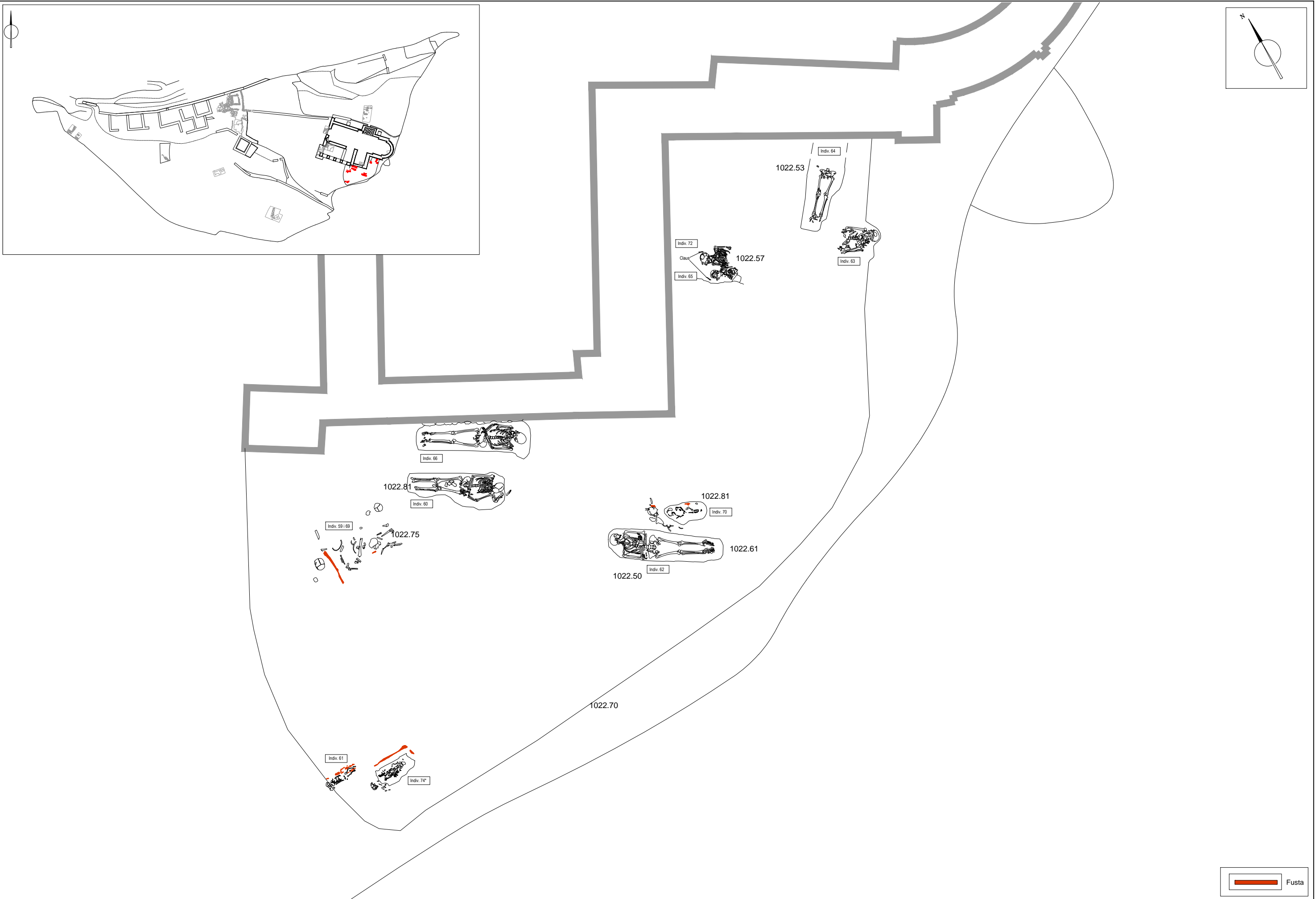
	TÍTOL DEL PROJECTE: INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CASTELL DE BESORA	ARQUEÒLEG: FRANCESC BUSQUETS	CARTOGRAFIA: ALEX MORENO	ESCALES: 1:5.000 <small>NUMÈRICA GRÀFICA</small>		NOM DEL PLÀNOL: LOCALITZACIÓ TOPOGRÀFIC	DATA: June 2008 NOM FITXER: PLÀNOL NÚM.: 2 FULL 2 DE 18
--	---	--	------------------------------------	---	--	---	--

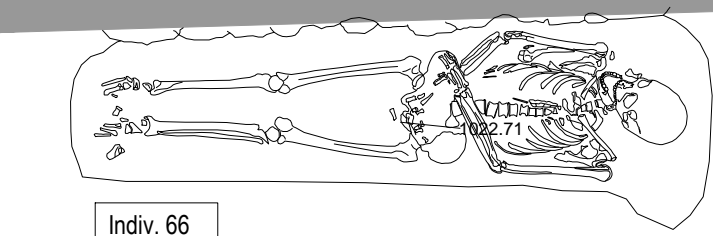
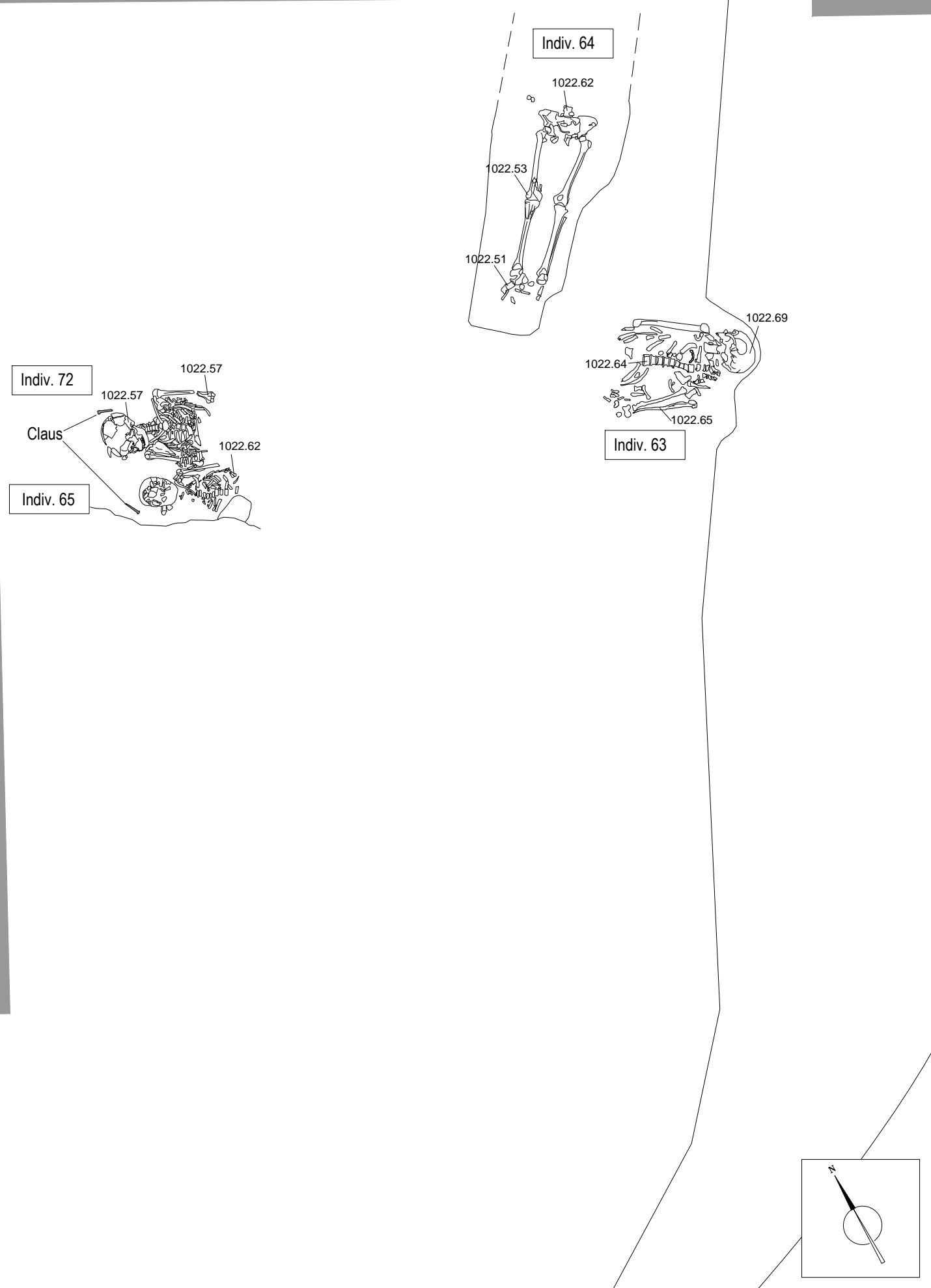
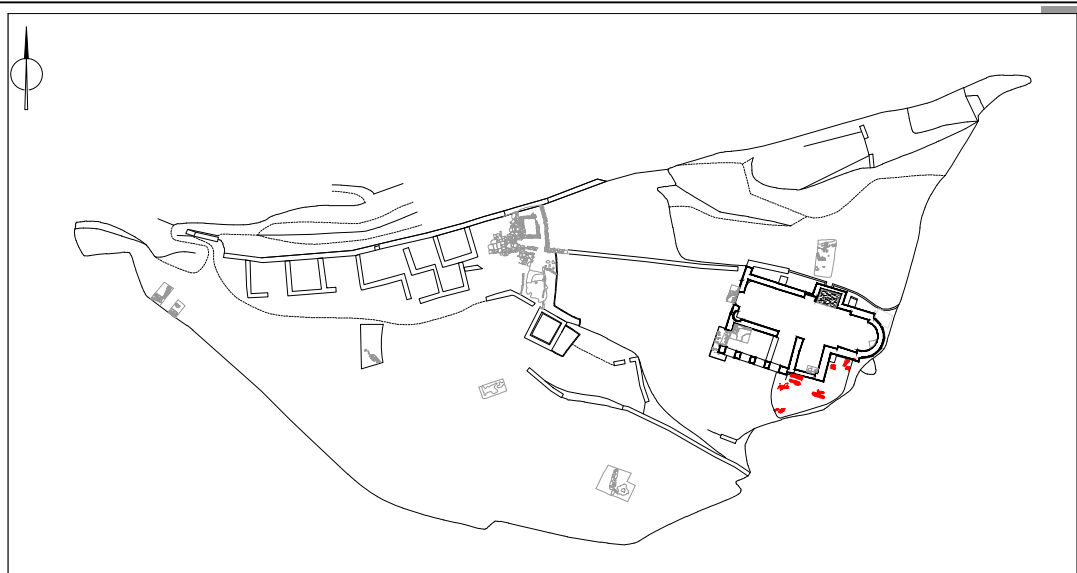

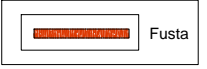
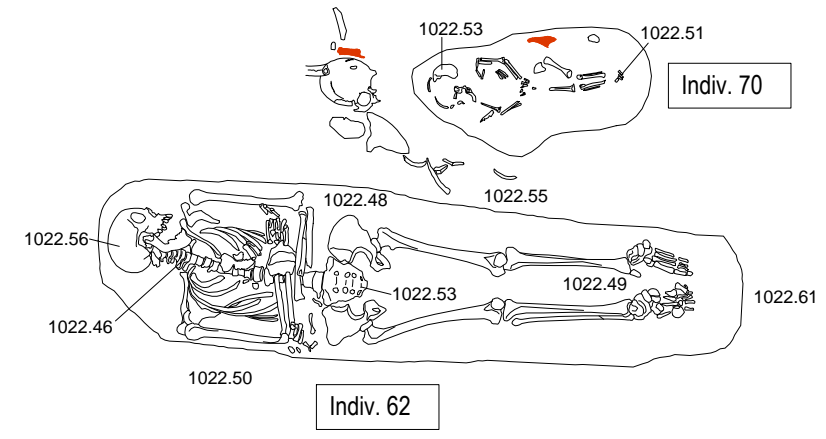
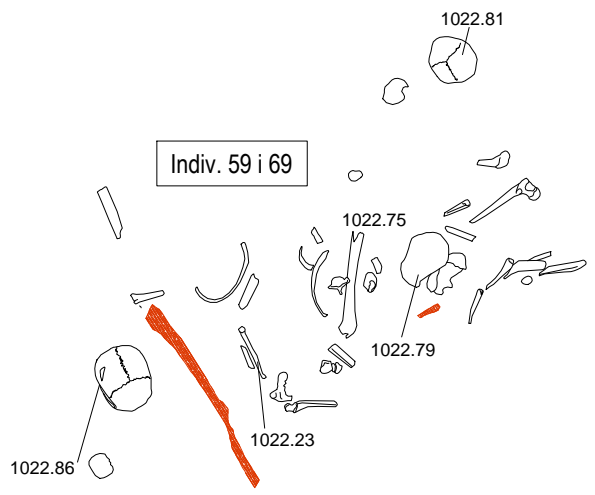
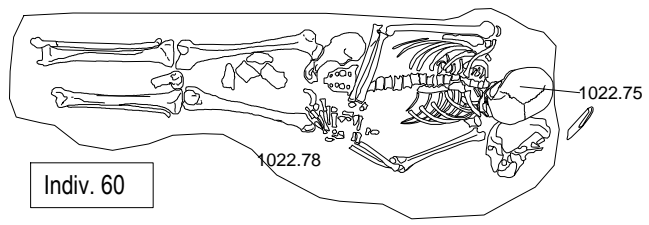
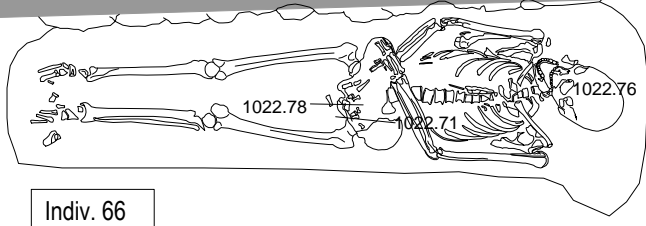
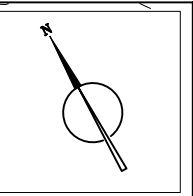
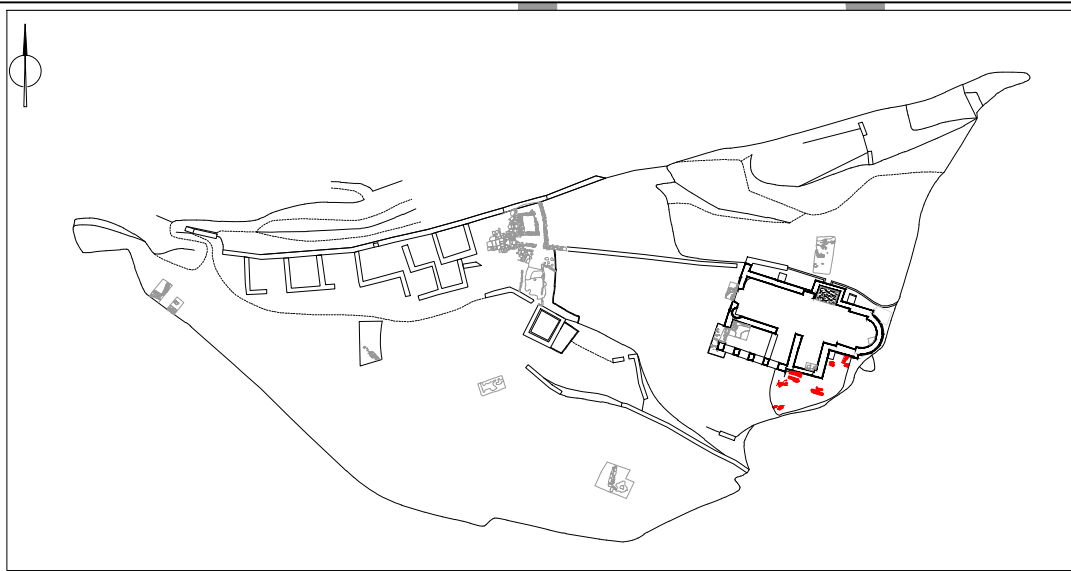
	Època Moderna
	Època Altmedieval
	S. XVI
	S. XII
	S. XI
	Anterior S. XI
	S. III - I a.C.
	Indeterminat

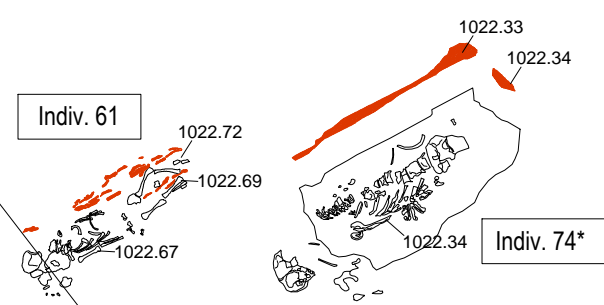
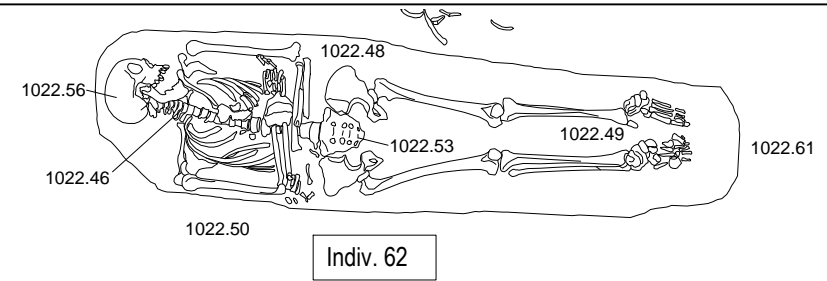
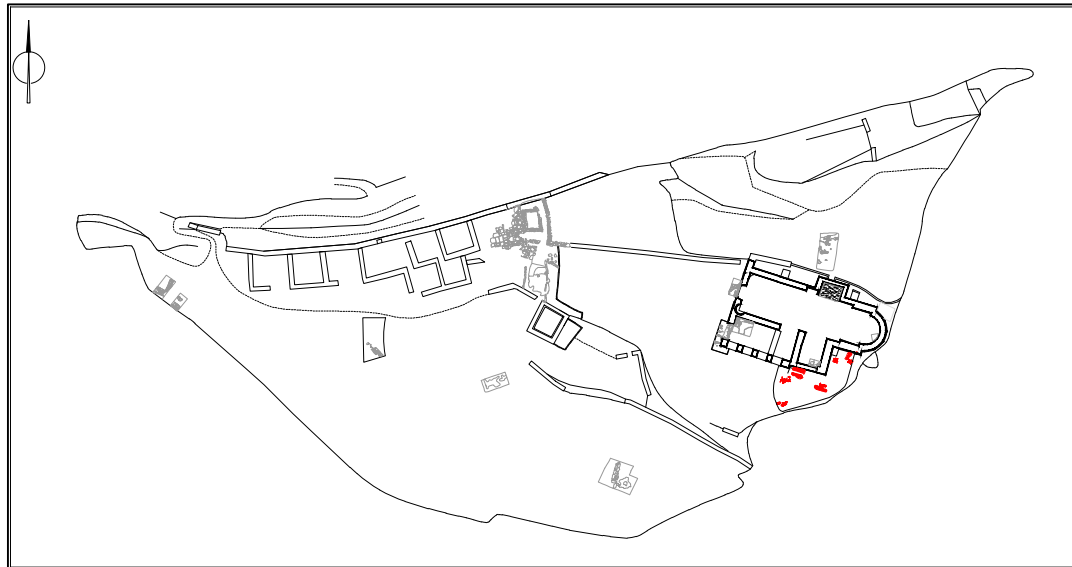

 Àrea excavació 2010

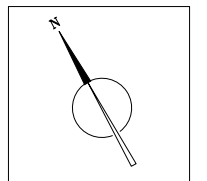
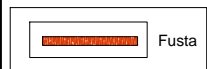

* Individu no estudiat

EXCAVACIÓ:
Intervenció arqueològica realitzada al Castell de Besora, 2010. (Santa Maria de Besora, Osona)

ARQUEÒLEG DIRECTOR:
Marta Fàbregas
Francesc Busquets

PLANIMETRIA:
J. Ignacio Jiménez Gordón

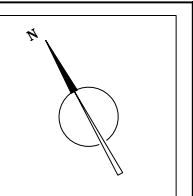
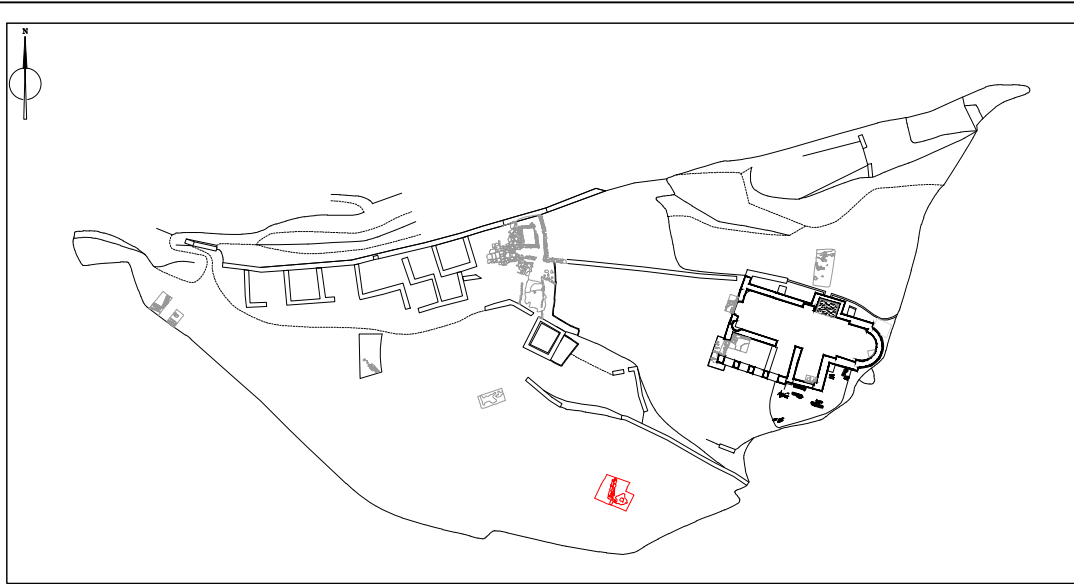
ESCALA NUMÉRICA I GRÀFICA:
1:20
Original DIN-A3

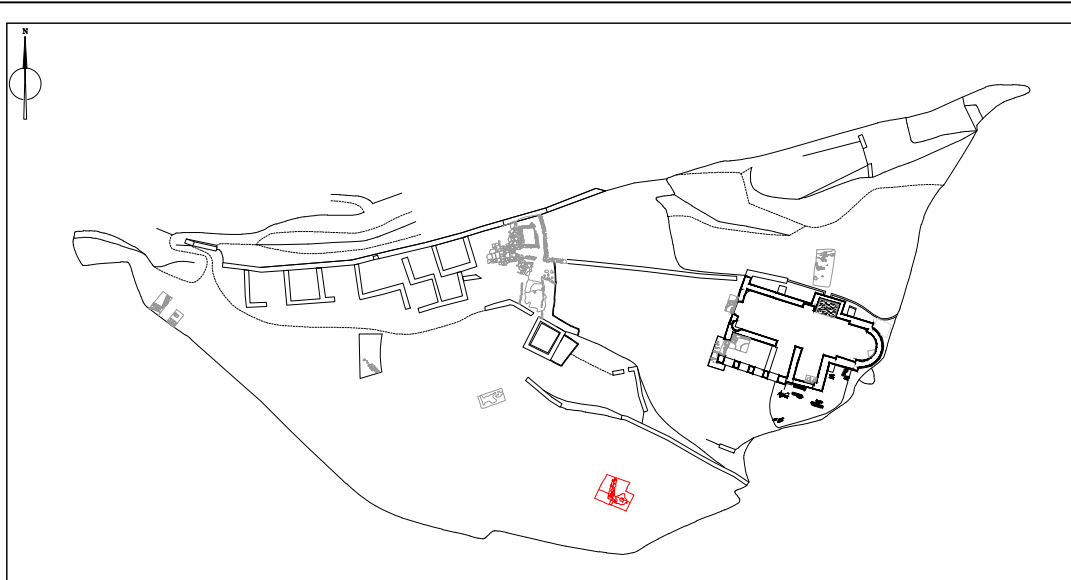

NOM:
Planta del Sondeig 04

DATA:
Desembre 2012

FULL:
08

Secció A-A'

